



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ
ΤΕΧΝΩΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, ΚΤΙΡΙΟ ΑΒΕΡΩΦ:
ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ ΣΤΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΡΟΝ
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ (ΑΜ:16120)
Επιβλέπων Καθηγητής: **Μαχιάς Γεώργιος Λέκτορας**

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2023

Επιβλέπων καθηγητής και μέλος της εξεταστικής επιτροπής :
Μαχιάς Γεώργιος Λέκτορας

Μέλος της εξεταστικής επιτροπής:
Μαρκίδου Αναστασία Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Μέλος της εξεταστικής επιτροπής:
Κατσαίτη Εύα Λέκτορας

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου, Μαχιά Γεώργιο, για την στήριξή του στην εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας, αλλά και για την κατανόηση και τη βοήθειά του όλα αυτά τα χρόνια στο δύσκολο κομμάτι της εκμάθησης του photoshop. Όλους τους καθηγητές μου, που διεύρυναν τους ορίζοντές μου με τις γνώσεις τους. Επίσης, να ευχαριστήσω τα παιδιά μου, Δανάη και Νεφέλη, που ήταν οι πιο θερμές υποστηρίκτριες στις καλλιτεχνικές μου ανησυχίες.

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Πούλου Μαρία του Κωνσταντίνου, με αριθμό μητρώου 16120, φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του Τμήματος Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

“Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για ανάκληση του πτυχίου μου”.

Η Δηλούσα



Περίληψη

Η παρακάτω πτυχιακή εργασία αναφέρεται αναλυτικά, ιστορικά και φωτογραφικά στο κεντρικό κτίριο του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου που βρίσκεται στην Αθήνα, επί της οδού Πατησίων. Στην εργασία γίνεται φωτογραφική αποτύπωση του Αβερώφειου κεντρικού κτιρίου, σε συνδυασμό με την ιστορική του πορεία μέσα στο χρόνο και το χώρο. Αποτελεί τη σύζευξη της αρχιτεκτονικής με την φωτογραφία επάνω σε ένα κτίριο που αποτελεί τη μήτρα ιδεών και αγώνων πολιτικών, κοινωνικών και αισθητικών. Χρειάστηκε να περάσουν 16 χρόνια για να ολοκληρωθεί η κατασκευή του, αλλά το αποτέλεσμα δικαίωσε τους σπουδαστές, τους καθηγητές καθώς και την τότε τοπική κοινωνία. Το Αβερώφειο κτίριο ασκεί γοητεία και έχει ουσιαστική συσπειρωτική δύναμη από την θεμελίωσή του μέχρι σήμερα. Πρόκειται για ένα από τα πιο χαρακτηριστικά κτίρια του νεοκλασικιστικού κινήματος στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα.

Ο αρχιτεκτονικός του σχεδιασμός, η χρήση των υλικών και ο περιβάλλοντας χώρος συνθέτουν ένα ελκυστικό φωτογραφικό αφήγημα. Μέσα από τις εικόνες που παραθέτω προσπαθώ να αποδώσω την βαθιά μίξη της φωτογραφικής ορθότητας και της συναισθηματικής μνήμης. Είτε πρόκειται για όλο το κτίριο, είτε πρόκειται για τμήματα αυτού, στο κάδρο αποτυπώνεται η ζωντανή συνέχεια της ιστορίας του.

Περαιτέρω, στην εργασία γίνεται μία αναλυτική αναφορά στην αρχιτεκτονική φωτογραφία ως ιδιαίτερη φωτογραφική κατηγορία, καθώς και τους κανόνες που πρέπει να την διέπουν, όπως ο σωστός φωτισμός, η κατάλληλη γωνία λήψης, η εστίαση, ο τύπος του φακού, η προοπτική, η κλίμακα, οι γραμμές, αλλά και η σύνθεση του κάδρου. Γίνεται εκτενής περιγραφή του πώς οι αρχές της αρχιτεκτονικής φωτογραφίας εφαρμόστηκαν στην λήψη των εικόνων.

Συμπερασματικά, η φωτογράφιση ενός τέτοιου ιστορικού κτιρίου, όπως είναι το Αβερώφειο, πρέπει να γίνεται με σεβασμό και σύνεση. Η δημιουργικότητα και η εσωτερικευμένη μνήμη ήταν ο οδηγός του οφθαλμού μου για το κατάλληλο κλικ. Κύριος στόχος μου ήταν το αποτέλεσμα που θα παραχθεί να αποδίδει στο κτίριο τα χαρακτηριστικά ενός ζωντανού οργανισμού.

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Κατάλογος Εικόνων	7
Εισαγωγή	11
Κεφάλαιο 1	13
1.1 Η Αθήνα κατά την Οθωνική περίοδο και ο νεοκλασικισμός στην Ελλάδα 13	13
1.2 Το Βασιλικό Σχολείο των Τεχνών	16
1.3 Η κατασκευή του κτιρίου του Πολυτεχνείου στην οδό Πατησίων	20
1.4 Αρχιτεκτονική του Αβερώφειου κτιρίου.....	25
Κεφάλαιο 2	32
2.1 Το Πολυτεχνείο τα χρόνια του μεσοπολέμου.....	32
2.2 Το Πολυτεχνείο στη κατοχή.....	34
2.3 Το Πολυτεχνείο το Νοέμβριο του 1973	36
Κεφάλαιο 3	38
3.1 Η ιστορία της αρχιτεκτονικής φωτογραφίας	38
Κεφάλαιο 4	48
4.1 Αρχιτεκτονική φωτογραφική σύνθεση.....	48
4.2 Φωτογραφική μηχανή, κάδρο, κλίμακα, φωτισμός.....	53
Συμπεράσματα	60
Βιβλιογραφία	62
Αλίευση φωτογραφιών από το διαδίκτυο	65
Παράρτημα	68

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Αβερώνφειο κτίριο, Πούλου Μαρία, *σελίδα 12*

Εικόνα 2: Πανόραμα Αθήνας τον 19ο αιώνα, άγνωστος φωτογράφος, *σελίδα 13*

Εικόνα 3: Πανόραμα Αθήνας 1862 (η λήψη είναι από την Ακρόπολη), Francis

Bedford, *σελίδα 14*

Εικόνα 4 και 5: Οι εκδοχές του 1883 και του 1884 του συγγράμματος που εξέδωσε ο καθηγητής Ι. Ζωχιός περί «Σιδηροδρομικής» για το σχολείο των τεχνών, *σελίδα 18*

Εικόνα 6: Καυταντζόγλου Λύσανδρος, ζωγραφική Λύτρα Νικηφόρου, *σελίδα 19*

Εικόνα 7: Νικόλαος και Εριέτα Στουρνάρη, *σελίδα 20*

Εικόνα 8: Προοπτικό του Πολυτεχνείου 1885, υδατογραφία Λοίζου Βικ. Λάντσας, *σελίδα 21*

Εικόνα 9: Πανόραμα Αθήνας 1890, αρχείο μουσείου Μπενάκη (διακρίνονται η ροτόντα του Αβερώνφειου, το αρχαιολογικό μουσείο και η πρώην σχολή Ευελπίδων), *σελίδα 21*

Εικόνα 10: Κάτοψη του πολυτεχνείου, *σελίδα 22*

Εικόνα 11: Πανόραμα Αθηνών, Πέτρος Μωραΐτης, 1874, *σελίδα 23*

Εικόνα 12: Λεπτομέρεια της φωτογραφίας του Πέτρου Μωραΐτη, *σελίδα 23*

Εικόνα 13: Το ιστορικό συγκρότημα της οδού Πατησίων του Ε.Μ.Π σε επιστολικό δελτάριο του 1900, *σελίδα 24*

Εικόνα 14: Το Αβερώφειο κτίριο από την πλευρά της οδού Τοσίτσα 1895, άγνωστος φωτογράφος, *σελίδα 24*

Εικόνα 15: Το έμβλημα του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου αποτελεί ο «Προμηθεύς Πυρφόρος», *σελίδα 25*

Εικόνα 16: Αβερώφειο κτίριο, *σελίδα 25*

Εικόνα 17: Πανοραμική φωτογραφία συγκροτήματος πολυτεχνείου, *σελίδα 26*

Εικόνα 18: Πανοραμική φωτογραφία πολυτεχνείου, *σελίδα 27*

Εικόνα 19: Λεπτομέρεια του πρόπυλου, Πούλου Μαρία, *σελίδα 28*

Εικόνα 20: Ανοικτός διάδρομος ισογείου, Πούλου Μαρία, *σελίδα 29*

Εικόνα 21: Φάτνωμα οροφής 1ου ορόφου, Πούλου Μαρία, *σελίδα 30*

Εικόνα 22: Άποψη του πρόπυλου στην εσωτερική πλευρά, Πούλου Μαρία, *σελίδα 31*

Εικόνα 23: Το πολυτεχνείο το 1900, άγνωστος φωτογράφος, *σελίδα*

Εικόνα 24: Φοιτητές το 1926 στην είσοδο του Αβερώφειου, επιχρωματισμένη, άγνωστος φωτογράφος, *σελίδα 33*

Εικόνα 25: Το πολυτεχνείο στη κατοχή, άγνωστος φωτογράφος, *σελίδα 34*

Εικόνα 26: Οδός Πατησίων και Στουρνάρη γωνία το 1944, *σελίδα 35*

Εικόνα 27: Φωτογραφία Αριστοτέλη Σαρρηκώστα 1973, *σελίδα 36*

Εικόνα 28: Αίθουσα διδασκαλίας 1^{ου} ορόφου, Πούλου Μαρία, *σελίδα*

Εικόνα 29: Στέγες σπιτιών, ηλιογραφία, Joseph Nicéphore Niepce, 1826, *σελίδα 39*

Εικόνα 30: Φωτογραφία Louis Jacques Mande Daguerre, 1836, *σελίδα 40*

Εικόνα 31: Ακρόπολη, Joly de Lotbiniere, 1839, *σελίδα 41*

- Εικόνα 32:** Στήλες Ολυμπίου Διός, Joly de Lotbiniere, *σελίδα 42*
- Εικόνα 33:** Η πύλη του Αδριανού, Μαργαρίτης Φίλιππος 1847, *σελίδα 43*
- Εικόνα 34:** Φωτογράφοι στο κέντρο της Αθήνας, φωτογράφος Harry A. Franck, 1927, *σελίδα 44*
- Εικόνα 35:** Ναός της Αθηνάς της Απτέρου Νίκης, Μαργαρίτης Φίλιππος, *σελίδα 45*
- Εικόνα 36:** Σταυροδρόμι στο Παρίσι, Atget Eugene, *σελίδα 46*
- Εικόνα 37:** La porte des chataignes, Arles (Le Midi de la France), Negre Charles, 1852, *σελίδα 47*
- Εικόνα 38:** Προοπτικό της πρόσοψης του Αβερώφειου, Πούλου Μαρία, *σελίδα 48*
- Εικόνα 39:** 1ος όροφος, Αβερόφειο, Πούλου Μαρία, *σελίδα 49*
- Εικόνα 40:** Όψη από την οδό Στουρνάρη, Πούλου Μαρία, *σελίδα 50*
- Εικόνα 41:** Τμήμα της ανατολικής όψης του Αβερώφειου, Πούλου Μαρία, *σελίδα 51*
- Εικόνα 42:** Τμήμα της δυτικής όψης του Αβερώφειου, Πούλου Μαρία, *σελίδα 52*
- Εικόνα 43:** Είσοδος από την οδό Στουρνάρη, Πούλου Μαρία, *σελίδα 54*
- Εικόνα 44:** Χωρίς επεξεργασία, *σελίδα 55*
- Εικόνα 45:** Με επεξεργασία στο πρόγραμμα Camera Raw, *σελίδα 55*
- Εικόνα 46:** Τελική επεξεργασία, *σελίδα 56*
- Εικόνα 47:** Πρόσοψη κτιριακού συγκροτήματος Πολυτεχνείου, Πούλου Μαρία, *σελίδα 56*

Εικόνα 48: Εξώστης λεπτομέρεια, Πούλου Μαρία, *σελίδα 57*

Εικόνα 49: Πλάγια είσοδος στην πρόσοψη του Αβερώφειου, Πούλου Μαρία,
σελίδα 58

Εικόνα 50: Είσοδος στον χώρο των λουτρών των φοιτητών, Πούλου Μαρία,
σελίδα 59

Εισαγωγή

Αντικείμενο της πτυχιακής μου εργασίας είναι η αλληλοδιάδραση της αρχιτεκτονικής φωτογραφίας και του Αβερώφειου οικοδομήματος, ιστορικού κτιρίου του Πολυτεχνείου. Γιατί επέλεξα το Αβερώφειο κτίριο για φωτογράφιση είναι ένα ερώτημα που θα παραμείνει ανοιχτό και διαρκές. Μία απάντηση θα ήταν πως πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό κτίριο, συνδεδεμένο με την παιδεία την ελευθερία και τον πολιτισμό. Μία άλλη απάντηση θα ήταν γιατί ανέκαθεν μου προκαλούσε δέος και συναισθηματική φόρτιση για προσωπικούς λόγους, αφού η κόρη μου και μερικοί φίλοι είναι απόφοιτοί του. Επίσης, άλλος λόγος μπορεί να είναι η αγάπη μου για την ιστορία της πόλης των Αθηνών και ο τρόπος που το Πολυτεχνείο εντάσσεται σε αυτήν. Ακόμη, ισχυρός λόγος μπορεί να είναι η ιδιαίτερη κλίση μου στο γραμμικό σχέδιο και την φωτογραφία. Τέλος, η αισθητική του κτιρίου, με τις χωρικές εντάσεις, μού ταιριάζει και μού αρέσει. Ενδεχομένως, να είναι όλοι οι παραπάνω λόγοι μαζί.

Η δομή της εργασίας ξεκινά με το πρώτο κεφάλαιο, στο οποίο θα αναπτύξω την ιστορία της ίδρυσης του Πολυτεχνείου σε σχέση με την κοινωνικοπολιτική κατάσταση της Ελλάδας μετά τη απελευθέρωση του 1821, θα αναφερθώ στο ρεύμα του νεοκλασικισμού στη Αθήνα αλλά και το πώς μέσα από την πορεία της φωτογραφίας του 19^{ου} αιώνα η αρχιτεκτονική επιδρά στη φωτογραφική πρακτική. Θα αναφερθώ επιλεκτικά στους πρώτους φωτογράφους της αρχιτεκτονικής φωτογραφίας και στην αισθητική των πρώτων φωτογραφικών αποτυπώσεων. Επίσης, θα περιγράψω το πώς ο νεοκλασικισμός άλλαξε την εικόνα της Αθήνας. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναφερθώ στην αλληλοεπίδραση με την κοινωνία, ως τόπος και ως ιδέα, την εποχή του μεσοπολέμου, στην κατοχή και τον Νοέμβριο του 1973. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ιστορία της αρχιτεκτονικής φωτογραφίας, στην αρχιτεκτονική φωτογραφία ως είδος και ως πρακτική, καθώς επίσης, και την σχέση της αρχιτεκτονικής επιστήμης με τη φωτογραφική τέχνη, στους πρώτους Έλληνες φωτογράφους αρχιτεκτονικής

φωτογραφίας και στην αρχιτεκτονική φωτογραφική σύνθεση. Στο τέταρτο κεφάλαιο, θα αναφερθώ στο τεχνικό κομμάτι της φωτογράφισης του κτιρίου και των επιμέρους στοιχείων του, στις δυσκολίες της φωτογράφισης, στη ρύθμιση και χρήση της φωτογραφικής μηχανής, στη ρύθμιση διαφράγματος /ταχύτητας, στις γωνίες λήψης, την προοπτική, τον φωτισμό και την σύνθεση του κάδρου. Η βιβλιογραφική αναφορά επικεντρώνεται στην περίοδο λίγο μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους και στην φωτογραφία του 19^{ου} αιώνα.



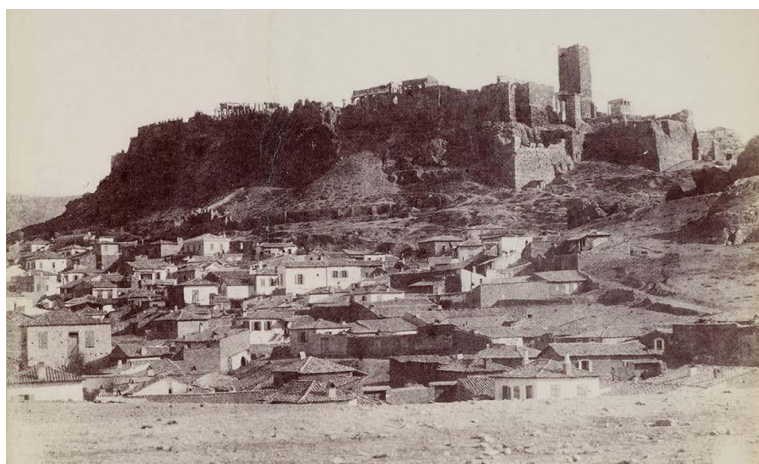
Εικόνα 1: Αβερώφειο κτίριο, Πούλου Μαρία

Κεφάλαιο 1

1.1 Η Αθήνα κατά την Οθωνική περίοδο και ο νεοκλασικισμός στην Ελλάδα

Το Πολυτεχνείο της Αθήνας είναι από τα πιο παλαιά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης της Ελλάδας. *“Το Πολυτεχνείο ως φυτώριο στελεχών ήταν εξ αρχής ένα ευτύχημα για τη χώρα”*¹, ιδρύθηκε το 1837 με βασιλικό διάταγμα του Όθωνα. Σχεδόν δύο αιώνες η ζωή του κτιρίου διαχέεται στον εξωτερικό χώρο και συναντιέται με την καθημερινότητα των φοιτητών των καθηγητών και εν γένει με τους πολίτες της πρωτεύουσας.

Για να μιλήσουμε για την ιστορία του κτιρίου πρέπει, βεβαίως, να φανταστούμε πώς ήταν την εποχή εκείνη η πόλη των Αθηνών σαν περιβάλλοντας χώρος και να μεταφερθούμε νοερά στις τότε συνθήκες για να αναλογιστούμε τη σημασία και το μέγεθος του οικοδομήματος. Η πρωτεύουσα στα πρώτα χρόνια της ελεύθερης Ελλάδας ήταν μία μικρή πόλη με 1000 περίπου πλινθόκτιστα ή πετρόκτιστα κεραμοσκεπή σπίτια, πολλά ερείπια, σωρούς σκονισμένων χαλασμάτων, ανάμεσα σε λίγες καχεκτικές χουρμαδιές, φοινικόδεντρα και κυπαρίσσια. Αριθμεί, δε, 10.000 περίπου κατοίκους.



Εικόνα 2: Πανόραμα Αθήνας τον 19ο αιώνα, άγνωστος φωτογράφος²

¹ Δερτιλής Γεώργιος, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2009

²<https://www.facebook.com/ATHENS.THROUGH.TIME>

Όταν ο Όθωνας ήρθε και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα μαζί του έφερε και μερικές εκατοντάδες Βαυαρούς διαφόρων ειδικοτήτων που ανέλαβαν να διαμορφώσουν την Αθήνα ως πρωτεύουσα ισάξια των άλλων ευρωπαϊκών πρωτευουσών. Σε πρώτη φάση, για να εγκατασταθούν έπρεπε να χτιστούν σπίτια και αρχοντικά για την διαμονή τους καθώς και δημόσια κτήρια για να στεγάσουν τις διάφορες υπηρεσίες του νεοσύστατου κράτους.

Η προσπάθεια να κατασκευαστούν καινούργια κτίρια και να δοθεί στην πόλη η εικόνα της πρωτεύουσας έγινε και με την γενναιόδωρη χορηγία των μεγάλων Ελλήνων ευεργετών, οι οποίοι είχαν την εμπειρία και τα χρήματα να δώσουν στην Αθήνα οικοδομήματα μεγαλοπρεπή και αρχοντικά. Ακόμα, πολλοί εξ αυτών ήρθαν να εγκατασταθούν στην Αθήνα γιατί διέβλεπαν και ένα νέο χώρο για να διευρύνουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα.

Εκείνη την εποχή, στην Ευρώπη κυριαρχεί το ρεύμα του νεοκλασικού κινήματος. Οι Βαυαροί φιλέλληνες επηρεασμένοι από τις αξίες του αρχαιοελληνικού πνεύματος αναβιώνουν στα κατασκευαστικά σχέδια την αρχιτεκτονική δομή της κλασικής Ελλάδας.



Εικόνα 3: Πανόραμα Αθήνας 1862 (η λήψη είναι από την Ακρόπολη), Francis Bedford³

³<https://www.flickr.com/search/?text=grece>

Ο Νεοκλασικισμός ως ρεύμα προσπαθεί να κάνει σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν και την ευρωπαϊκή προοπτική των ελληνικών οικοδομημάτων. Διαπνέεται από την πίστη στην αρμονία της φύσης, την ηθική διαύγεια, την λογική, τη συμμετρία, την αναλογία των μερών, την απλότητα. Αξίες που εκφράζονταν με μονόχρωμες καθαρές επιφάνειες, γραμμικές διακοσμήσεις, λίγα ανάγλυφα στοιχεία και ελεύθερες κιονοστοιχίες. *“Στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα, η επαναπροσέγγιση της αρχαιότητας έγινε μέσα από δύο οδούς: αφενός μεν μέσα από ένα διάχυτο, στην διανοήση του 18^{ου} αιώνα, φιλόλαστο πνεύμα, σε επαφή με την ευρωπαϊκή κληρονομιά της ρωμαϊκής Αναγέννησης, και αφετέρου μέσα από έναν νέο αισθητικό προσανατολισμό, “τον ελληνικό κλασικισμό”, που πειθαρχούσε κατεξοχήν στη ρυθμολογία των ελληνικών προτύπων”⁴.*

Κτίρια όπως το Πολυτεχνείο (1862-1878) το μέγαρο της Ακαδημίας 1885, το Δημαρχείο 1874 η Βαρβάκειος σχολή 1860, το Οφθαλμιατρείο 1854, το αστεροσκοπείο 1842 το Αρχαιολογικό μουσείο 1889, το Αρσάκειο 1846 η σχολή Ευελπίδων 1894, η παλαιά Βουλή 1871, το νοσοκομείο Ευαγγελισμός 1884 τα παλαιά Ανάκτορα 1847, το Ζάππειο 1874, καθώς επίσης και χιλιάδες ιδιωτικές κατοικίες, όπως παραδείγματος χάριν του Τσίλερ, του Σλήμαν, του Μπενάκη, του Βούρου, του Μαξίμου, της δούκισσας της Πλακεντίας κοσμούν την Αθήνα, δίνουν νέα όψη και καινούρια αρχιτεκτονική ταυτότητα στη πόλη⁵. Την περίοδο εκείνη, πραγματοποιείται μία έντονη προσπάθεια να κατασκευαστεί μία νέα πολιτισμική ταυτότητα που δεν θα θυμίζει τα χρόνια της σκλαβιάς. “Η εθνική αρχιτεκτονική κατέλυσε τις παραδοσιακές μορφές του παρελθόντος εκείνες δηλαδή που μοιραία συνδέονταν με τους χρόνους της δουλείας μέσα από εννοιολογικούς συνειρμούς που ταυτίζονταν με την ατομική αξιοπρέπεια και τον συλλογικό εκσυγχρονισμό”⁶.

⁴Μπίρης Μάνος, Καρδαμίτση Αδάμη Μάρω, *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2001

⁵Γιακουμακάτος Ανδρέας, *Ιστορία της Ελληνικής Αρχιτεκτονικής 20^{ου} αιώνας*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2009

⁶Μπίρης Μάνος - Καρδαμίτση Αδάμη Μάρω, *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 2001

Το αρχοντικό στυλ ακολουθεί τον νεοκλασικισμό και τα οικοδομήματα είναι επιβλητικά, μεγάλης κλίμακας, με λιτή καθαρή γραμμή και συμμετρία, με μαρμάρινο πρότυλο, συνήθως ιωνικού ρυθμού, κίονες δωρικού ή ιωνικού ρυθμού, μνημειώδεις μαρμάρινες κλίμακες (σκάλες), εντυπωσιακή φατνωματική οροφή, μαρμάρινα φουρούσια, αετώματα και επιβλητικά κλιμακοστάσια. Όλα είναι επηρεασμένα από το ύφος της αρχαίας Ελλάδας και τη ρωμαϊκή εποχή. Οι αρχιτέκτονες, μέσα από την αναβίωση της παλιάς αίγλης της κλασικής Ελλάδας, θεωρούν ότι από το σημείο μηδέν που βρίσκεται η πόλη θα βρει πάλι την παλιά της ταυτότητα⁷ και πως η αναβίωση αυτή θα αποτελέσει συνολικότερα κινητήριο δύναμη για ανάπτυξη και δημιουργία. Παίρνουν ιδέες, αναμιγνύουν στοιχεία και καθιερώνουν νέες δυναμικές στα κτίρια: ο εκλεκτικισμός μόλις έχει γεννηθεί. *“Στην Αθήνα του 19^{ου} μέσα στο ιδεολογικό πλαίσιο του κλασικισμού, καλλιεργήθηκε ένα εξαιρετικής σημασίας για την συνθετική αυτοδυναμία του και την αισθητική συνοχή του αρχιτεκτονικό ολοκλήρωμα της αστικής αρχιτεκτονικής”⁸.*

Το Αβερώφειο κτίριο είναι ένα κλασικό παράδειγμα νεοκλασικού εκλεκτισμού, στο οποίο συναντιούνται στοιχεία αρχαιοελληνικά, ρωμαϊκά αλλά και μπαρόκ. Συνθετικά, έχει κλασική μεγαλοπρέπεια, που το προσδιορίζει ιδεολογικά, αλλά και λειτουργικά, καθώς εξυπηρετεί την αποστολή του ως χώρος μάθησης στο αθηναϊκό αστικό τοπίο κάτω από τον αττικό ουρανό.

1.2 Το Βασιλικό Σχολείο των Τεχνών

“Συνοπτικά, θα λέγαμε ότι στην αρχή πρόκειται για μία κατώτερη τεχνική σχολή, στην οποία η εγγραφή ήταν ελεύθερη και οι εγγραφόμενοι έπρεπε κατ’ αρχήν να διδαχθούν ανάγνωση και γραφή. Σταδιακά, το Πολυτεχνείο

⁷Σιδέρης Νίκος, *Αρχιτεκτονική και Ψυχανάλυση: φαντασίωση και κατασκευή*, Εκδόσεις FUTURA, Αθήνα, 2006

⁸Μπίρης Μάνος - Καρδαμίτση Αδάμη Μάρω, *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2001

εξελίχθηκε σε μία τεχνική σχολή και το 1887 μετατρέπεται σε ανώτερη τεχνική σχολή, ενώ η ανωτατοποίησή του και η ισοτίμηση με πανεπιστημιακού επιπέδου ιδρύματα επέρχεται την περίοδο 1914-1917⁹.

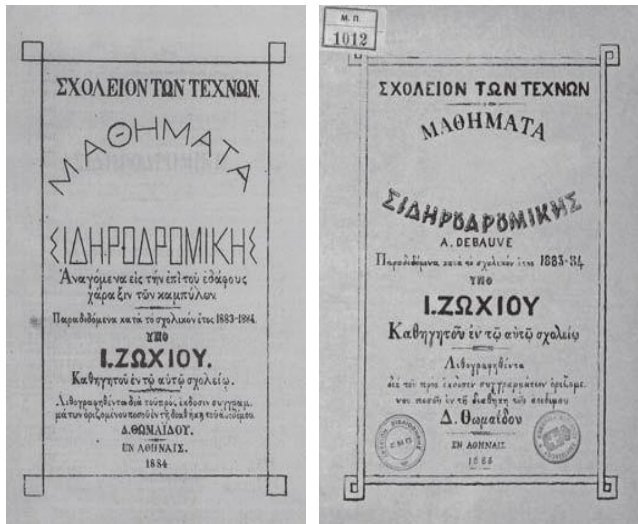
Το 1836 δημοσιεύτηκε το διάταγμα του βασιλιά Ελλάδας, Όθωνα, με τον τίτλο “Βασιλικό Σχολείο των Τεχνών”, το οποίο εξήγγειλε την ίδρυση μιας κυριακάτικης τεχνικής σχολής για την κατάρτιση των τεχνιτών (μαστόρων, οικοδόμων κ.τ.λ.). Η σχολή αυτή άρχισε να λειτουργεί το 1837, είναι δηλαδή σχεδόν συνομήλικη με το νεότερο ανεξάρτητο Ελληνικό Κράτος (το οποίο ιδρύθηκε στις 3 Φεβρουαρίου 1830 με πρωτόκολλο του Λονδίνου).

Το 1830 το ποσοστό των αναλφάβητων στην χώρα ήταν περίπου 90% έως 95%. Το 1870, από τους 1.400.000 κατοίκους της χώρας το 82% ήταν αναλφάβητοι ή αγράμματοι. Αυτό σημαίνει ότι μόνο 40.000 χιλιάδες άνθρωποι ήξεραν να διαβάζουν και να γράφουν και θα μπορούσαν δυνητικά να χρησιμοποιηθούν για τις ανώτερες διοικητικές θέσεις του δημοσίου τομέα. Κατά την τουρκοκρατία, δεν υπήρχε πρόοδος στις τέχνες και τις επιστήμες, σε αντίθεση με την δύση, που αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς. Αυτή την καθυστέρηση την κληρονόμησε και η νέα Ελλάδα και επί έναν περίπου αιώνα, έπασχε από οξύ έλλειμμα γνώσεων σε όλα τα πεδία των θετικών επιστημών αλλά και εξειδικευμένων τεχνιτών. Κατά συνέπεια, έπασχε από μεγάλες ελλείψεις σε έμπυχο υλικό, τεχνικούς, μηχανικούς αλλά και διοικητικά και επιχειρηματικά στελέχη. Έτσι, η συρροή των υποψηφίων μαθητών ήταν τόσο μεγάλη, ώστε την άνοιξη του 1840 προστίθεται και το σχολείο συνεχούς καθημερινής λειτουργίας παράλληλα με το κυριακάτικο, ενώ η σχολή εγκαθίσταται σε δικό της κτίριο στην οδό Πειραιώς. Σύντομα, το σχολείο αναβαθμίζεται για να ανταποκριθεί στις γενικότερες ανάγκες της εγχώριας ανοικοδόμησης και βιομηχανίας. Η διάρκεια των σπουδών επιμηκύνεται στα τρία χρόνια, το πρόγραμμα εμπλουτίζεται με νέα μαθήματα και η διοίκηση ασκείται από την “*επί της εμπυχώσεως της εθνικής βιομηχανίας επιτροπή*”¹⁰.

⁹Μπίρης Κώστας, *Ιστορία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου 1836 – 1916*, Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 1957

¹⁰Φιλιππίδης Δημήτριος, *Η ζωή και το έργο του αρχιτέκτονα Λύσανδρου Καυταντζόγλου*

Από το σχολείο των τεχνικών προήλθε το σημερινό εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, που λειτούργησε με την αρχική μορφή του μέχρι το 1843. Μετά την παραχώρηση συντάγματος από τον βασιλιά Όθωνα την 3^η Σεπτεμβρίου 1844, το σχολείο διαμορφώθηκε σε ίδρυμα όπου η παράδοση μαθημάτων ήταν καθημερινή, ενώ χωρίστηκε σε δύο τμήματα βιομηχανικών και καλών τεχνών. Έτος σταθμός στην εξέλιξη της λειτουργίας του ΕΜΠ είναι το 1863,



Εικόνα 4 και 5: Οι εκδοχές του 1883 και του 1884 του συγγράμματος που εξέδωσε ο καθηγητής Ι. Ζωχίος περί «Σιδηροδρομικής» για το σχολείο των τεχνών¹¹.

οπότε έγινε πιο ριζική αναδιοργάνωση του ιδρύματος. Το σχολείο αρχικά στεγαζόταν σε διάφορα προσφερόμενα κτίρια. Με την πάροδο του καιρού ο αριθμός των μαθητών αυξάνονταν οπότε χρειάζεται μεγαλύτερους χώρους. Εκείνη την περίοδο στεγαζόταν στη οικία Γ. Βλαχούτση επί της οδού Πειραιώς όμως η περιορισμένη χωρητικότητα στην οδό Πειραιώς δεν επιτρέπει τη εκπλήρωση των φιλόδοξων στόχων της σχολής. Έτσι ανατέθηκε η κατασκευή του σημερινού κτιρίου του Πολυτεχνείου επί της οδού Πατησίων στον αρχιτέκτονα Λύσανδρο Καυταντζόγλου¹² και με δαπάνη του εθνικού ευεργέτη Στουρνάρα Νικόλαου.

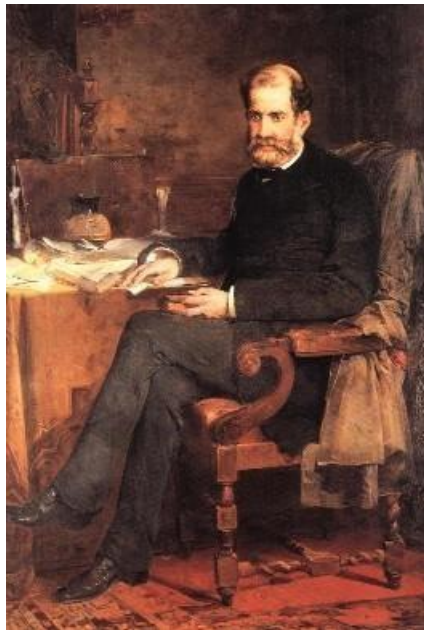
Ο Λύσανδρος Καυταντζόγλου ήταν ένας φωτισμένος άνθρωπος με δυνατή προσωπικότητα, πολλές γνώσεις και καλλιτεχνική ευαισθησία. Οι

(1811- 1885), Έκδοση ΕΤΒΑ Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα, Αθήνα 1995

¹¹ 170 ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Α΄ ΤΟΜΟΣ Επιστημονική επιμέλεια Μ. Ασημακόπουλος, Γ. Καλογήρου, Ν. Μπελαβίλας, Θ. Π. Τάσιος. Αθήνα 2012

¹² Φιλιππίδης Δημήτριος, Η ζωή και το έργο του αρχιτέκτονα Λύσανδρου Καυταντζόγλου (1811- 1885), Έκδοση ΕΤΒΑ Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα, Αθήνα 1995

δημιουργίες του επηρέασαν την οικιστική εικόνα της πόλης. Με την δική του επίβλεψη χτίστηκαν αρκετά έργα που σώζονται και θαυμάζουμε μέχρι σήμερα. Το Αρσάκειο, το Οφθαλμιατρείο, ο Άγιος Διονύσιος του Αεροπαγίτου, η Αγία Ειρήνη στην Αιόλου, ο Άγιος Γεώργιος στην πλατεία Καρύτση, ο Άγιος Κωνσταντίνος στην πλατεία Ομονοίας, καθώς και πλήθος ιδιωτικών κατοικιών, οι οποίες δε διασώζονται ¹³. Ο Λύσανδρος Καυταντζόγλου ήταν, ακόμη, επιστήθιος φίλος του βασιλιά Όθωνα και ήταν αυτός που τον κάλεσε να αναλάβει την διεύθυνση του Βασιλικού Σχολείου των Τεχνών το 1843. Παρέμεινε στη θέση αυτή 18 χρόνια - μέχρι την έξωση του βασιλιά Όθωνα το 1862 - αναμόρφωσε το πρόγραμμα σπουδών και καθιέρωσε ετήσιο διαγωνισμό αριστείας για τους μαθητές. Δεν δίσταζε, δε, να παρεμβαίνει στα δημόσια πράγματα και να εκφράζει τις απόψεις του, όποτε το θεωρούσε απαραίτητο.



Εικόνα 6: Καυταντζόγλου Λύσανδρος, ζωγραφική Λύτρα Νικηφόρου¹⁴

Ο Λύσανδρος Καυταντζόγλου γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1811. Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια και ο παππούς του είχε διατελέσει

¹³ Λάββας Γιώργος, *19^{ος} - 20^{ος} αιώνας σύντομη ιστορία της αρχιτεκτονικής*, Εκδόσεις UNIVERSITY STUDIO PRESS, Αθήνα, 1996

¹⁴ el.wikipedia.org/wiki/Λύσανδρος_Καυταντζόγλου

πρόκριτος στη Θεσσαλονίκη, η μητέρα του ήταν γαλλικής καταγωγής και κατά την επανάσταση του 1821 η οικογένειά του (η μητέρα του και τα δύο αδέρφια του - ο πατέρας του πέθανε 1818 -) εγκαταστάθηκε στη Μασσαλία όπου και πήγε σχολείο. Σπούδασε Αρχιτεκτονική στη Ρώμη και πολύ γρήγορα αναδείχθηκε από τους κορυφαίους Αρχιτέκτονες στο Δυτικό κόσμο. Εργάστηκε στην Αθήνα στη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη. Είχε τέσσερα παιδιά και πέθανε στη Αθήνα το 1885.

1.3 Η κατασκευή του κτιρίου του Πολυτεχνείου στην οδό Πατησίων



“Με τα υπόλοιπα χρήματα της καταστάσεως μου, να κτισθή εις τας Αθήνας εν λαμπρόν Πολυτεχνείον.”

Στουρνάρης Νικόλαος, 1852,
απόσπασμα από τη διαθήκη του

Εικόνα 7: Νικόλαος και Εριέτα Στουρνάρη¹⁵

Πρώτος οραματίστηκε το ιστορικό κτίριο ο Νικόλαος Στουρνάρης, που έγραψε το 1852 στη διαθήκη του: *“Με τα υπόλοιπα χρήματα της καταστάσεως μου, να κτισθή εις τας Αθήνας εν λαμπρόν Πολυτεχνείον”*¹⁶. Ο Στουρνάρης οδήγησε έτσι τους συγγενείς και τους συμπολίτες του από το Μέτσοβο να ενστερνιστούν την ιδέα του και να ακολουθήσουν το παράδειγμά του. Το αρχικό σχέδιο του κτιρίου εκπονήθηκε το 1859. *Είναι η δεύτερη μεγάλης κλίμακας σύνθεση σε ευρύχωρο οικόπεδο, μετά την Αθηναϊκή τριλογία επί της οδού πανεπιστημίου.*¹⁷ Το οικόπεδο έχει πρόσοψη

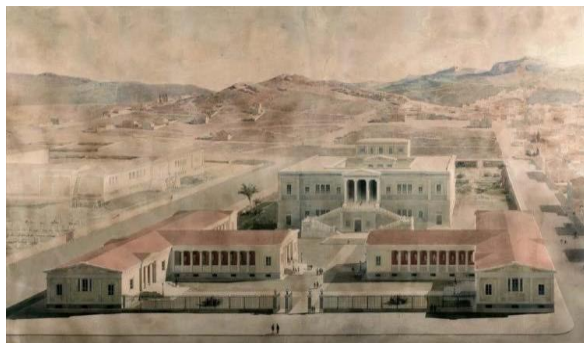
¹⁵ el.wikipedia.org/wiki/Νικόλαος_Στουρνάρης

¹⁶ el.wikipedia.org/wiki/Νικόλαος_Στουρνάρης

¹⁷ Ζήβας Διονύσης, *Τα μνημεία και η πόλη*, Εκδόσεις LIBRO, Αθήνα 1997

100 μέτρα στην οδό Πατησίων και βάθος 230 μέτρα. Το συγκρότημα του Πολυτεχνείου περιελάμβανε ένα κεντρικό κτίριο και δύο πτέρυγες σχήματος Τ προς την πλευρά της οδού Πατησίων, στη διασταύρωσή της με τις οδούς Τσοσίσα και Στουρνάρη.

Το 1861 συμπληρώθηκε η μελέτη και το 1862 τέθηκε ο θεμέλιος λίθος. Το 1870, λόγω των δαπανών που χρειαζόταν η κατασκευή του κτιρίου, ο μέγας ευεργέτης Γεώργιος Αβέρωφ συγχρηματοδότησε τις εργασίες¹⁸. Την ίδια χρονιά ο Καυταντζόγλου παραιτήθηκε από την επίβλεψη της κατασκευής, εξαιτίας αυθαιρεσιών της επιτροπής κατασκευής του κτιρίου.



Εικόνα 8: Προοπτικό του Πολυτεχνείου 1885, υδατογραφία Λοίζου Βικ. Λάντσαρ¹⁹

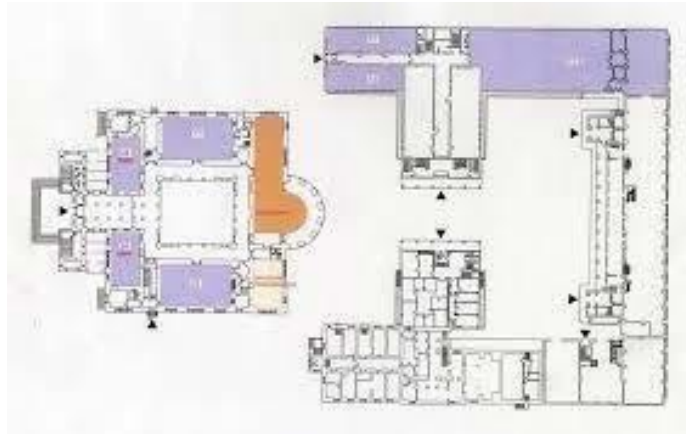


Εικόνα 9: Πανόραμα Αθήνας 1890, αρχείο μουσείου Μπενάκη (διακρίνονται η ροτόντα του Αβερώνφειου, το αρχαιολογικό μουσείο και η πρώην σχολή Ευελπίδων)²⁰

¹⁸Κουμανταροπούλου Μαρία - Μιχαηλίδης Μάριος, *Διατηρητέα νεοκλασικά στην Αθήνα, Αθήνα 19^{ος} αιώνας*, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, τελευταία επίσκεψη 3/7/2023 https://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_12.aspx

¹⁹<https://www.ntua.gr/el/>

²⁰<https://www.ntua.gr/el/>



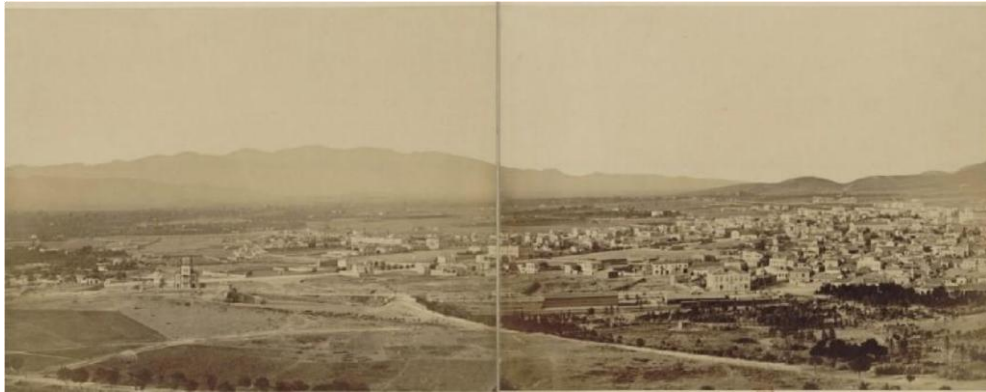
Εικόνα 10: Κάτοψη του Πολυτεχνείου²¹

Το 1871 η σχολή εγκαταστάθηκε στο κτίριο της οδού Πατησίων και ονομάστηκε: “Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο” προς τιμή των μεγάλων ευεργετών Γεωργίου Αβέρωφ, Νικόλαου Στουρνάρη, Ελένης Τσοίτσα και Μιχαήλ Τσοίτσα, των οποίων η γενέτειρα είναι το Μέτσοβο στην Ήπειρο. Η κατασκευή του κτιρίου ολοκληρώθηκε το 1878, ενώ την περίοδο 1903 – 1916 έγιναν εργασίες επέκτασης των κτιριακών εγκαταστάσεων. Το 1887 με τη θεσμοθέτηση των τετραετούς φοίτησης των σχολών “πολιτικών μηχανικών” και “μηχανουργών” το Πολυτεχνικό σχολείο ή Μετσόβιο Πολυτεχνείο, όπως γίνεται ευρύτερα γνωστό, κατάρτιζε άνδρες ανώτατης τεχνικής μόρφωσης για τη δημόσια υπηρεσία, τη βιομηχανία και την οικοδομή εφάμιλλους “προς τους αποφοιτούντας εκ των μεγάλων τεχνικών της Ευρώπης σχολών”. Το 1914 ψηφίζεται ο νόμος 388 “Περί οργανώσεως του εν Αθήναις εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου”²² ο οποίος κατοχυρώνει στο Πολυτεχνείο το δικαίωμα να παρέχει αποκλειστικώς την ανώτατη τεχνική εκπαίδευση. Η τελευταία ριζική μεταρρύθμιση στην οργάνωση και διοίκηση του ιδρύματος πραγματοποιείται το 1917. Με ειδικό νόμο το Ε.Μ.Π. αποκτά πέντε ανώτατες σχολές πολιτικών μηχανικών, μηχανολόγων μηχανικών, ηλεκτρολόγων μηχανικών, αρχιτεκτόνων μηχανικών, χημικών μηχανικών, και τοπογράφων μηχανικών²³.

²¹<https://www.ntua.gr/el/>

²² Μπίρης Κώστας, Ιστορία του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου 1836 – 1916, Έκδοση ΕΜΠ, Αθήνα, 1957

²³<http://www.arch.ntua.gr/index.php/scholi/>



Εικόνα 11: Πανόραμα Αθηνών, Πέτρος Μωραΐτης, 1874²⁴



Εικόνα 12: Λεπτομέρεια της φωτογραφίας του Πέτρου Μωραΐτη²⁵

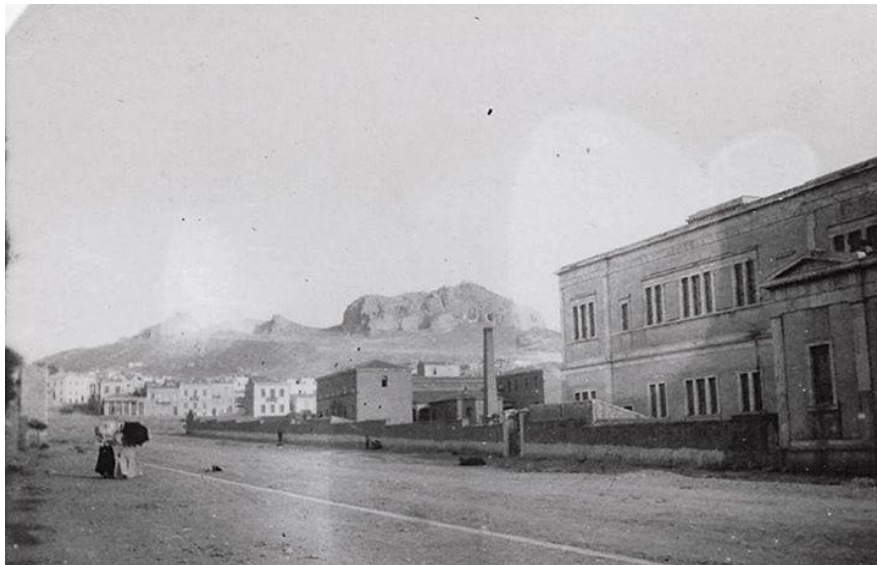
Η μετάβαση από το 1917 στη σημερινή οργάνωση των σπουδών είναι αποτέλεσμα διαδοχικών προσαρμογών στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της ελληνικής οικονομίας, σε συνδυασμό με το εξελισσόμενο σε έκταση και σε βάθος περιεχόμενο των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων.

²⁴ gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84477512/f1.item.r=Recueil%20Vues%20d'Athènes

²⁵ ebook.com/ATHENS.THROUGH.TIME/photos/pb



Εικόνα 13: Το ιστορικό συγκρότημα της οδού Πατησίων του Ε.Μ.Π σε επιστολικό δελτάριο του 1900²⁶.



Εικόνα 14: Το Αβερλώφειο κτίριο από την πλευρά της οδού Τσιτίσα 1895, άγνωστος φωτογράφος²⁷

²⁶ el.wikipedia.org/wiki/Εθνικό_Μετσόβιο_Πολυτεχνείο

²⁷ el.wikipedia.org/wiki/Εθνικό_Μετσόβιο_Πολυτεχνείο



Εικόνα 15: Το έμβλημα του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου αποτελεί ο «Προμηθεύς Πυρφόρος», 1954, έργο του Νικόλαου Χατζηκυριάκου Γκίκα

1.4 Αρχιτεκτονική του Αβερώφειου κτιρίου



Εικόνα 16: Αβερώφειο κτίριο²⁸

Το εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ανήκει στα αρχέτυπα της αστικής αρχιτεκτονικής παράδοσης της Αθήνας και ένα από τα σημαντικότερα νεοκλασικά αρχιτεκτονικά δημιουργήματα του 19^{ου} αιώνα. Οι γνώσεις, η αισθητική, η εμπειρία και η προσωπικότητα του Λύσανδρου Καυταντζόγλου²⁹ καθοδήγησε το χέρι του να σχεδιάσει ένα κτίριο διαφορετικό, ανασυνθέτοντας το πολιτισμικό περιβάλλον. “*Το συγκρότημα οικοδομήθηκε σε τρεις διαδοχικές φάσεις*”²⁸. Αυτό έγινε για δύο λόγους:

²⁸<http://www.arch.ntua.gr/index.php/scholi/>

²⁹ 170 ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Α΄ ΤΟΜΟΣ, Επιστημονική Επιμέλεια Μ. Ασημακόπουλος, Γ. Καλογήρου, Ν. Μπελαβίλας, Θ.Π. Τάσιος. Αθήνα, 2012

αφενός μεν τα χρήματα τελείωναν και έπρεπε να επιστρατευτούν νέες δωρεές από τους ευεργέτες, αφετέρου λόγω της μεγάλης προσέλευσης σπουδαστών έπρεπε να προστίθενται νέες πτέρυγες στο χώρο.

Μεταξύ των ετών 1862 – 1876, ανεγέρθηκαν τα δύο κτίρια προς την οδό Πατησίων (της σχολής καλών τεχνών και της πρυτανείας) και το κεντρικό της αρχιτεκτονικής σχολής. Τα δύο πρώτα, είναι δωρικού ρυθμού, ενώ το τρίτο το μνημειακό Αβερύφειο, με το υπερυψωμένο πρόπυλο εμπρός και το αναγεννησιακό ημικύλινδρο (ροτόντα) πίσω, χαρακτηρίστηκε ως μία σύνθεση, όπου *“ή αρχαία ελληνική τέχνη η ρωμαϊκή και εκείνη της αναγεννήσεως έδωκαν τα χέρια”* (Μ. Καλλιγιάς)³⁰.



Εικόνα 17: Πανοραμική φωτογραφία συγκροτήματος Πολυτεχνείου³¹

Κατά τον 20^ο αιώνα, καθώς αυξάνονταν ολοένα οι ανάγκες του ιδρύματος, οικοδομήθηκε αρχικά το κτίριο Γκίνη μεταξύ των ετών 1930 - 1935 στην οδό Στουρνάρη και προς τις οδού Τοσίτσα και Μπουμπουλίνας προστέθηκαν μεταπολεμικά 1950 - 1957 δύο ακόμα κτίρια. Η διαμόρφωση του κεντρικού κτιρίου ακολουθεί τον κανόνα της ανοικτής συμμετρικής κάτοψης γύρω από ένα τετράγωνο αίθριο που ήταν η κυρίαρχη τάση στο μισό δεύτερο του 19^{ου}

³⁰Μπίρης Μάνος - Καρδαμίτση Αδάμη Μάρω, *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 2001

³¹<https://www.kathimerini.gr/tag/polytechneio/>

αιώνα³². Το κτίσμα τοποθετείται στο κέντρο του οικοπέδου με πρόσοψη στην οδό Πατησίων και ανάπτυξη κατά μήκος των μεσοτοιχιών του οικοπέδου. Οικοδομείται περιμετρικά γύρω από ένα κεντρικό άξονα, που τον αποτελεί ο αίθριος χώρος. Το αίθριο περιτρέχει ανοικτός διάδρομος που επιτρέπει την επικοινωνία όλων των αιθουσών του ισόγειου. Η στοά του αιθρίου στο ισόγειο κοσμεύεται με κίονες δωρικού ρυθμού. Το τετράγωνο αίθριο έχει αποφασιστική επίδραση στη διάταξη των αιθουσών και δίνει πληροφορίες για την ταυτότητα του κτιρίου. Το κτίσμα έχει ύψος δύο ορόφων και το ισόγειο λειτουργεί αισθητικά ως βάθρο. Δύο μνημειακές κλίμακες οδηγούν στο ιωνικού ρυθμού τετρακίονιο πρόπυλο του ορόφου. Οι κλίμακες είναι συμμετρικά τοποθετημένες εκατέρωθεν της κεντρικής εισόδου. Η μνημειακή εμφάνιση της πρόσοψης ενισχύει το ναόσχημο πρόπυλο με την αετωματική στέψη.



Εικόνα 18: Πανοραμική φωτογραφία Πολυτεχνείου³³

Το πρόπυλο αυτό είναι αντίγραφο της βορινής αίθουσας του Ερεχθείου και επαναλαμβάνεται στην παράλληλη προς την πρόσοψη εσωτερική πλευρά του αιθρίου. Το ύψος της πρόσοψης εκπέμπει στιβαρότητα, συμμετρία, γραμμικότητα. Στο ανώγειο, επίσης, οι αίθουσες διδασκαλίας

³² Φατούρος Δημήτριος, *Ένα συντακτικό της Αρχιτεκτονικής Σύνθεσης*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2006

³³ https://www.efsyn.gr/tehnas/art-nea/204798_nea-epohi-gia-dyo-istorika-ktiria

επικοινωνούν μεταξύ τους, μέσω του ανοικτού διαδρόμου περιμετρικά του αιθρίου. Οι αίθουσες είναι μεγάλες, με συμμετρικά τοποθετημένα παράθυρα, με ρυθμολογικά και γραμμικά στοιχεία. Εξωτερικά, τα παράθυρα φέρουν πλαίσια με παραστάδες και σε κάποια υπάρχει στέψη, οριζόντια γείσα ή και πλήρη αετώματα.

Το πίσω μέρος του κτιρίου έχει ημικυκλική απόληξη, η οποία αντιστοιχεί στην αίθουσα των τελετών. *“Η ημικυκλική διαμόρφωση -ροτόντα- της πίσω πλευράς του κεντρικού κτηρίου προβάλλει τολμηρά την αμιγή στερεοτυπική αντίληψη των ογκοπλαστικών συνθέσεων στην εποχή του κλασικισμού. Ο Καυταντζόγλου διέπλασε με καθαρούς αλληλοτεμνόμενους όγκους την εξαιρετική προσθήκη”³⁴*. Η μνημειακή σύνθεση χαρακτηρίζεται από την αξονική συμμετρική και ιεραρχημένη διάταξη των όγκων. Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι η ποικιλία που προκύπτει από τις εναλλαγές ημιυπαίθριων μεταβατικών και κλειστών χώρων.

Το χρώμα του κτιρίου ακολουθεί τις επιταγές της εποχής και ενισχύει τη μεγαλοπρέπεια του οικοδομήματος. Οι διαβαθμίσεις της ώχρας, το λευκό, το μπλε του κοβαλτίου, το κόκκινο της πορφύρας, το χρυσό, το σκιερό καφέ καθιστούν το κτίριο ακόμη πιο επιβλητικό. Μία ακόμη αξιοσημείωτη λεπτομέρεια του σχεδιασμού είναι πως τα αρχιτεκτονικά στοιχεία διαφοροποιούνται με τη χρήση του λευκού χρώματος, όπως για παράδειγμα, στα



Εικόνα 19: Λεπτομέρεια του πρόπυλου, Πούλου Μαρία

³⁴Μπίρης Μάνος - Καρδαμίτση Αδάμη Μάρω, *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 2001

πλαίσια των ανοιγμάτων, στα επιστύλια, στα γείσα, στα επίκρανα και τους παραστάδες. Στην οροφή των προθαλάμων υπάρχουν οι τετράγωνες εσοχές - φατνώματα - με βαθυκύανο φόντο και περιμετρικά με πλούσια πολυχρωμία έτσι ώστε η διαβάθμιση των φωτοσκιάσεων να δίνει ένα εντυπωσιακό αποτέλεσμα³⁵.

“Το χρώμα των όψεων δεν εφαρμόστηκε ως αυτοτελής επικάλυψη του ρυθμού με έναν αισθητικό μανδύα, αλλά ήταν οργανικά συνδεδεμένο με αυτόν και συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην προβολή της ιεράρχησης των στοιχείων που τον διάρθρωσαν, τονίζοντας έμμεσα την τεκτονική τους υπόσταση”³⁵.



Εικόνα 20: Ανοικτός διάδρομος ισογείου, Πούλου Μαρία

Οι απόψεις για το κτίριο του Πολυτεχνείου την εποχή που χτιζόταν ήταν αντικρουόμενες. Από τη μία πλευρά, ασκήθηκε έντονη κριτική για την πολυτέλεια ενός τόσο ασυνήθιστου σε μέγεθος δημοσίου έργου, ενώ από τη

³⁵Μιχελής Παναγιώτης, *Η Αρχιτεκτονική ως τέχνη*, Εκδότης Ίδρυμα Μιχελή, Αθήνα 2008

³⁵Μπίρης Μάνος, *Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική 1875 – 1925*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 2002

άλλη εκτιμήθηκε ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του, που το έκανε να ξεχωρίζει αισθητά ανάμεσα στα σύγχρονα μνημεία της Αθήνας.



Εικόνα 21: Φάτνωμα οροφής 1^{ου} ορόφου, Πούλου Μαρία

Η διχογνωμία αυτή αναβίωσε προπολεμικά, όταν στη δεκαετία του 1930 δημοσιεύτηκαν άρθρα υπέρ και κατά της καλλιτεχνικής αξίας του κτιριακού συγκροτήματος. Βέβαια, η επιθυμία του δωρητού ήταν σαφής “...να κτισθή εις τας Αθήνας εν λαμπρόν Πολυτεχνείον”³⁶. Ο Καυταντζόγλου σχεδίασε και κατασκεύασε ένα κτίριο που δεν θα εξυπηρετεί μόνο τις διδακτικές ανάγκες αλλά και να αποπνέει το μεγαλείο και την πνευματική παρακαταθήκη του Ελληνισμού, ένα κτίριο που θα ήταν συνέχεια του πνεύματος και της μεγάλης Ελλάδας. Και η ιστορία τον δικάωσε, αφού όλο το οικοδόμημα της οδού Πατησίων αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά. Σήμερα, το σύνολο του κτιριακού συγκροτήματος του Πολυτεχνείου στην οδό Πατησίων θεωρείται νεότερο αρχιτεκτονικό μνημείο, είναι διατηρητέο, στενά συνδεδεμένο με την πόλη. Άλλωστε, συμπορεύονται και αλληλεπιδρούν μέσα στο αστικό περιβάλλον, είναι κομμάτι της πόλης και λειτουργούν ως ζωντανή μνήμη και ερμηνεία.

³⁶ el.wikipedia.org/wiki/Νικόλαος_Στουρνάρας

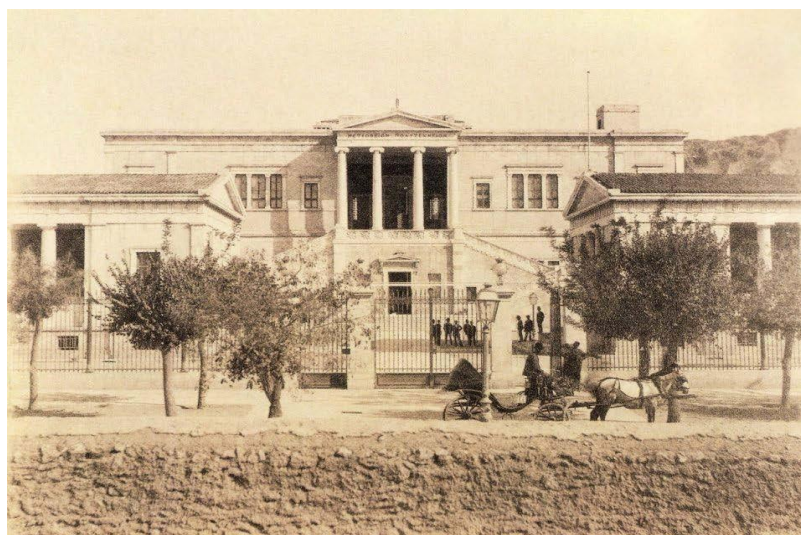


Εικόνα 22: Άποψη του πρόπυλου στην εσωτερική πλευρά, Πούλου Μαρία

Κεφάλαιο 2

2.1 Το Πολυτεχνείο τα χρόνια του μεσοπολέμου

Η έναρξη του 20^{ου} αιώνα βρίσκει τη χώρα με πολλές πολιτικές και κοινωνικές αναταράξεις. Εδαφικά έχει διπλασιαστεί, αλλά ο διχασμός σε βενιζελικούς και βασιλικούς και η δημιουργία δύο κυβερνήσεων στη Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη, η συμμετοχή στον πόλεμο και η μεταρρύθμιση σε οικονομικό, τεχνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο, που προσπαθεί να εφαρμόσει ο Βενιζέλος, αποτελούν συγκυρίες που δεν άφησαν ανεπηρέαστο και το ίδιο το Πολυτεχνείο.



Εικόνα 23: Το Πολυτεχνείο το 1900, άγνωστος φωτογράφος³⁷

Ο Βενιζέλος οραματίζεται την Μεγάλη Ελλάδα και θεωρεί ότι δρόμος για την υλοποίησή της περνά μέσα από την οικονομική και τεχνοκρατική ανάπτυξη της χώρας. Το Πολυτεχνείο ως εκπαιδευτικός θεσμός κατάρτισης των μηχανικών, αρχιτεκτόνων, τοπογράφων, χημικών, πολιτικών, ηλεκτρολόγων, βρήκε πρόσφορο έδαφος και διεκδίκησε ένα ηγετικό ρόλο. *“Το πρότυπο αγωγής στο Πολυτεχνείο αποσκοπούσε ρητά στην κατασκευή*

³⁷<http://www.zimzampysics.gr/tag/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%85%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%B5%CE%AF%CE%BF/>

μίας νέας θύνουσας πνευματικής τάξης για τη χώρα, διαπαιδαγωγημένης στο πνεύμα του πραγματισμού, αφιερωμένης στα ιδεώδη της επιστήμης και της τεχνικής, συνηθισμένης να σέβεται ιεραρχίες, που διαμορφώνονταν στη βάση ρητών προδιαγραφών.



Εικόνα 24: Φοιτητές το 1926 στην είσοδο του Αβερώφειου, επιχρωματισμένη, άγνωστος φωτογράφος³⁸

Η ελίτ φυσιογνωμία του ΕΜΠ και το ισχυρό κοινωνικό του κύρος θα κτιστεί επάνω στη ρητορεία της προνομιακής σχέσης του με τις τεχνικές επιστήμες και το ιδεώδες της προόδου που συνδέονταν μ' αυτές, με την αρχή της αξιοκρατίας, η οποία δεν έπαψε να αποτελεί σήμα κατατεθέν του³⁹”. Το Πολυτεχνείο γίνεται το φυτώριο μορφωμένων πολιτών, που χαίρουν την εκτίμηση της κοινωνίας καταλαμβάνουν υψηλά κρατικά αξιώματα και κατά έναν τρόπο δρομολογούν και κατευθύνουν τις αναπτυξιακές εξελίξεις της χώρας. Οραματίζονται και αναλαμβάνουν τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα αλλά και την πολιτιστική διαμόρφωση της κοινωνίας. Είναι η εποχή που η Αθήνα αυξάνεται σε πληθυσμό. Οι

³⁸https://www.efsyn.gr/tehnas/art-nea/204798_nea-epohi-gia-dyo-istorika-ktiria

³⁹Αντωνίου Γιάννης *Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο στο Μεσοπόλεμο και την περίοδο της Κατοχής*. Ομιλία στο συνέδριο του Ιστορικού Αρχείου του Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 7-8 Ιουνίου 2007.

καινούριες γειτονιές, όπως τα Πατήσια τα Εξάρχεια, η Νεάπολη τα αρχοντικά περίξ της πλατείας Ομονοίας, της λεωφόρου Αμαλίας και Βασιλίσσης Σοφίας, διαμορφώνουν τη νέα φυσιογνωμία της πρωτεύουσας, με κομψά κτίρια, μεγάλους δρόμους και αρκετά εμπορικά καταστήματα. Το Πολυτεχνείο είναι μαζί με το Πανεπιστήμιο το κέντρο της πνευματικής ζωής της πρωτεύουσας.

2.2 Το Πολυτεχνείο στη κατοχή

Το Πολυτεχνείο από την ίδρυση του υπήρξε πάντα σημείο αναφοράς σε κάθε ιστορική στιγμή της νεότερης Ελλάδας. Αυτό συνέβη και κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο· η τετράχρονη κατοχή άλλαξε τις ισορροπίες και τη δυναμική εντός του Πολυτεχνείου, επέφερε εντάσεις και μεγάλες αλλαγές στο τρόπο λειτουργίας του και έγινε πεδίο αντιστασιακής δράσης.



Εικόνα 25: Το Πολυτεχνείο στη κατοχή, άγνωστος φωτογράφος⁴⁰

Ο εκ νέου διχασμός σε αριστερούς και δεξιούς και η μαζική συμμετοχή στην αντίσταση κατά των Γερμανών κατακτητών δημιούργησε νέες

⁴⁰<https://www.flickr.com/photos/tags/greece/>

συνθήκες. Τον Φεβρουάριο του 1942 η επιτροπή σπουδαστών του ΕΜΠ ενημερώνει τον πρύτανη Ι. Θεοφανόπουλο: “Κύριε πρύτανη, να έχετε υπόψη σας ότι εμείς δεν κείμεθα διατεθειμένοι να πεθάνουμε αδιαμαρτύρητα⁴¹. Αλλά και το 1944, στα Δεκεμβριανά, το Πολυτεχνείο γίνεται πεδίο μαχών.



Εικόνα 26: Οδός Πατησίων και Στουρνάρη γωνία το 1944⁴²

Στις 5 Δεκεμβρίου το 1944 στις 6μ.μ. για τρεις ώρες γίνεται μάχη μεταξύ της σπουδάζουσας νεολαίας που ανήκει στις τάξεις του ΕΛΛΑΣ και έχει τη ονομασία Λόρδος Μπαίρον και των Άγγλων. Ανάμεσα στους νέους είναι ο αρχηγός τους Γιάννης Φαράκος και μέλη ο Κώστας Φιλίνης, ο Νίκος Κούνδουρος, ο Αλέξης Δαμιανός, ο οποίος είχε συλληφθεί και ο Ιάνης Ξενάκης⁴³, ο οποίος τραυματίστηκε στο πρόσωπο. Αντιστέκονταν γενναία, μέχρι που ένα βρετανικό τανκ κατάστρεψε την κεντρική σιδερένια πόρτα και εισήλθαν στο χώρο.

⁴¹ Παπαδόπουλος Τάσος, 2017, *Το άλλο Πολυτεχνείο*, Η εφημερίδα των συντακτών, 3/12/2017, τελευταία επίσκεψη 24/8/2023
https://www.efsyn.gr/arheio/fantasma-tis-istorias/132433_allo-polytehneio

⁴² <https://www.tanea.gr/2017/11/17/greece/to-agnwsto-polytexneio-toy-1944/>

⁴³ www.youtube.com/watch?v=92wfyQd2Po, ΓΙΑΝΝΗΣ ΞΕΝΑΚΗΣ, ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ, ΕΡΤ, 1987

Το Πολυτεχνείο υπέστη καταστροφές, αλλά μετά το πέρας του πολέμου έγινε αποκατάσταση και συντήρηση του κτιρίου, συνεχίζοντας την εκπαιδευτική του πορεία. Μέσα στις μεγάλες αίθουσες του κτιρίου, η σκεπτόμενη νεολαία ζυμωνόταν με τις ιδέες, έκανε όνειρα και οραματιζόταν ένα καλύτερο μέλλον⁴⁴. *“Η θωράκιση της ιστορικής αυτοσυνειδησίας μιας πόλης είναι στο επίκεντρο της οικονομικής ανάταξης όσο και της τουριστικής ανάπτυξης, της ψυχικής περηφάνιας, αλλά και της συνεκτικής κοινής μνήμης, που κρατά τις κοινωνίες με μια στοιχειώδη συνοχή”*⁴⁵

2.3 Το Πολυτεχνείο το Νοέμβριο του 1973



Εικόνα 27: Φωτογραφία Αριστοτέλη Σαρρηκώστα 1973⁴⁶

Το Πολυτεχνείο, στην συνέχεια των αγώνων για τα δίκαια, τα ιερά και τη δημοκρατία, πρωτοστατεί και γίνεται αιτία να πέσει η επτάχρονη χούντα το Νοέμβριο του 1973. Νέες σελίδες ιστορίας γράφονται στα μάρμαρα του

⁴⁴ Αντωνοπούλου Ψιλοπούλου Δανάη, *Τα κορίτσια του Πολυτεχνείου*, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2008

⁴⁵ Βατόπουλος Νίκος, *Περπατώντας στη Αθήνα*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2018

⁴⁶ <https://www.tanea.gr/2017/11/17/greece/to-agnwsto-polytexneiotoy-1944/>

Αβερώφειου κτιρίου. Οι φοιτητές κλεισμένοι στις αίθουσες του κτιρίου καλούν τον λαό της Αθήνας να ενωθεί μαζί τους για ψωμί παιδεία ελευθερία.

Αψηφούν τον κίνδυνο και τις απειλές και με την ορμή της νιότης τους κατορθώνουν το ακατόρθωτο: να τρομάξουν τη χούντα των συνταγματαρχών και για ακόμα μία φορά τα τανκ κατεβαίνουν στην Πατησίων και η κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου πέφτει. Για μία ακόμη φορά, χάνονται ανθρώπινες ζωές και το κτίριο έχει μεγάλες φθορές. Η κεντρική κύρια είσοδος, όπως και η μνημειακή μαρμάρινη σκάλα του Αβερώφειου κτιρίου, όταν τις διαβαίνεις, θαρρείς πως είναι ποτισμένες με τα όνειρα και το αίμα χιλιάδων νέων ανθρώπων. Ίσως, από τις κορυφαίες στιγμές όπου λαός και φοιτητές γίνονται μία γροθιά και γράφουν νέες περήφανες σελίδες ιστορίας. Αλλά *“ πέρα από την ιστορική της διάσταση και το ρόλο της στην εδραίωση της δημοκρατίας, η εξέγερση του Πολυτεχνείου ενέπνευσε και κινητοποίησε ολόκληρη την κοινωνία στη διεκδίκηση κοινών αιτημάτων και έφερε νέα ηθική στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου⁴⁷”*.



Εικόνα 28: Αίθουσα διδασκαλίας 1^{ου} ορόφου, Πούλου Μαρία

⁴⁷<https://www.ntua.gr/el/ntua/history-of-ntua>

Κεφάλαιο 3

3.1 Η ιστορία της αρχιτεκτονικής φωτογραφίας

Η αρχιτεκτονική είναι η αρχή της τέχνης, είναι ο τρόπος να ορίσουμε την αρχή της καλλιτεχνικής δημιουργίας στο χώρο. Η φωτογραφία είναι η ψευδαίσθηση μιας ακριβούς περιγραφής ενός κομματιού χρόνου και ενός κομματιού χώρου⁴⁸. Η αρχιτεκτονική φωτογραφία είναι μία στατική μορφή τέχνης, αποτυπώνει το κτίριο ακίνητο στο χώρο. Είναι η απόδειξη της ύπαρξης του κτιρίου, αλλά και η οικειοποίησή του. Ο αρχιτέκτονας, ακόμα και πριν την ανακάλυψη της φωτογραφίας, χρησιμοποιούσε την ζωγραφική και το σκίτσο για να αποτυπώσει το αρχικό σχέδιο, να προβάλει το έργο του επάνω σε μία επιφάνεια, είτε για την διαφήμισή του, είτε ως πηγή έμπνευσης για νέες δημιουργίες⁴⁹. Ήταν πολύ φυσικό η φωτογραφία, από την πρώτη στιγμή της ανακάλυψής της, να αποτελέσει ισχυρό σύμμαχο της αρχιτεκτονικής επιστήμης. Φωτογραφίζοντας τα κτίρια, είτε πρόκειται για αρχαιότητες, είτε πρόκειται για σύγχρονα οικοδομήματα, συλλέγεις τη πολιτισμική κληρονομιά. Κινητοποιείται η συνείδηση και επαναπροσδιορίζεται η ιδεολογικοπολιτική αντίληψη για το φωτογραφιζόμενο κτίσμα. Το ενδιαφέρον των αρχιτεκτόνων για την φωτογραφία υπήρξε διαχρονικά πολύ μεγάλο και συχνά αποτελούσαν τους καλύτερους πελάτες των φωτογράφων, καθώς τους ανέθεταν τη φωτογράφιση των κτιρίων τους. *“Το “1857 ιδρύθηκε η αρχιτεκτονική φωτογραφική ένωση στο Λονδίνο και τροφοδοτούσε τα μέλη της με*

⁴⁸ Ντάρδης Χρήστος, 2019, *Αρχιτεκτονική φωτογραφία: Βασικές τεχνικές σύνθεσης*, φωτογραφία, τελευταία επίσκεψη 7/7/2023 <https://www.maxmag.gr/fotografia/architektoniki-fotografia-vasikestechnikes-synthesis/>

⁴⁹ Βόγλη Κ. Ελπίδα, 2022, *Οι χρόνοι της ζωγραφικής και οι εικόνες του 19^{ου} αιώνα*, τελευταία επίσκεψη 28/8/2023 <https://booksjournal.gr/paremvaseis/3728-oi-xronoi-tis-zografikiskai-oi-eikones-tou-19ou-aioua>

αρχιτεκτονικές φωτογραφίες από διάφορες χώρες⁵⁰ ". Θα ορίζαμε ως αρχιτεκτονική φωτογραφία την εικόνα που η σύνθεσή της έχει αρχιτεκτονική δομή, περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα κτίρια ή μέρος αυτών στο κύριο θεματικό κέντρο και ακολουθώντας τους κανόνες της φωτογραφίας έχει καλλιτεχνική αξία. Οι πρώτοι φωτογράφοι αντέγραφαν τις τεχνικές της ζωγραφικής για να αποτυπώσουν τις εικόνες και ό,τι αφορούσε τη σύνθεση του κάδρου, όσο και την κλίμακα και την προοπτική. Οι φωτογραφίες απεικόνιζαν τα αρχιτεκτονικά κτίρια, είτε ως απλή καταγραφή του πραγματικού, είτε με ερμηνευτικό τρόπο⁵¹. Η επικρατέστερη αντίληψη ανάμεσα στους αρχιτέκτονες, αλλά και στους φωτογράφους, ήταν πως η φωτογραφία κατέγραφε τα γεγονότα⁵².



Εικόνα 29: Στέγες σπιτιών, ηλιογραφία, Joseph Nicéphore Niepce, 1826⁵³

Άλλωστε, μην ξεχνάμε ότι η πρώτη φωτογραφία στην ιστορία είναι μία αρχιτεκτονική φωτογραφία, που αποτυπώνει τις στέγες των σπιτιών του χωριού Chalon sur Saone στη Γαλλία και έχει ληφθεί από τον Joseph

⁵⁰ Θεοδοσοπούλου Σμήνη, *Αρχιτεκτονική φωτογραφία στην Ελλάδα*, Ερευνητική εργασία Πανεπιστήμιο Πατρών, τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πάτρα 2014

⁵¹ Jeffrey Ian, I, *Φωτογραφία συνοπτική ιστορία*, μετάφραση Παπαϊωάννου Ηρακλής, Εκδόσεις περιοδικού Φωτογράφος, Αθήνα, 1997

⁵² Ταξίδης Χρήστος, 2021, *Αρχιτεκτονική φωτογραφία*, τελευταία επίσκεψη 6/8/2023 <https://theobscura.gr/tutorials/symvoules-fotografisis/arxitektoniki-fotografia/>

⁵³ <https://www.maxmag.gr/fotografia/niepce-i-proti-fotografia-tis-istorias/>

Nicéphore Niépce με την μέθοδο της ηλιογραφίας, δηλαδή την αποτύπωση της εικόνας σε μεταλλική πλάκα, επεξεργασμένη με φωτοευαίσθητα χημικά υλικά, σε μία και μοναδική κόπια και με χρόνο έκθεσης 8 ωρών. Η λήψη έγινε το 1826 από τη σοφίτα του σπιτιού του.

Όπως, επίσης 12 χρόνια αργότερα, το 1836, η επόμενη διασωζόμενη αρχιτεκτονική φωτογραφία που ελήφθη με τη μέθοδο της δαγγεροτυπίας από τον Louis Jacques Mande Daguerre, αποτυπώνει ένα δρόμο του Παρισιού και έγινε με 10λεπτη έκθεση. Οι πρώτοι φωτογράφοι στράφηκαν στην τοπογραφία και την απεικόνιση των κτιρίων, καθώς, λόγω των τεχνικών δυσκολιών αποτελούσε την μόνη δυνατή επιλογή. Παρόλα αυτά, η καλλιτεχνική τους αξία είναι αδιαμφισβήτητη, αφού η έντονη κοκκίωση, το κοντράστ και η σύνθεση δίνουν ένα εξαιρετικό αποτέλεσμα. Η σοβαρότητα με την οποία αντιμετώπιζαν την τέχνη της φωτογραφίας φαίνεται από την πληθώρα των φωτογραφιών που έλαβαν μέρος στις πρώτες παγκόσμιες εμπορικές εκθέσεις του Λονδίνου το 1851 και του Παρισιού το 1855.



Εικόνα 30: Φωτογραφία Louis Jacques Mande Daguerre, 1836⁵⁴

Στην Ελλάδα, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, οι πρώτες φωτογραφίες είναι αρχιτεκτονικές και αποτυπώνουν την ακρόπολη, τις στήλες του Ολυμπίου Διός και άλλες αρχαιότητες, και δημιουργήθηκαν με την μέθοδο

⁵⁴ <https://gr.pinterest.com/pin/22518066866562041/>

της δαγγεροτυπίας⁵⁵. Ελήφθησαν από τους πρώτους ταξιδιώτες που είχαν σαν επιθυμία να κάνουν το μεγάλο ταξίδι (GrandTour) στην ανατολή(orient) και είχαν την δυνατότητα να διαθέτουν φωτογραφικήμηχανή⁵⁶.

“Συλλέγοντας φωτογραφίες συλλέγεις τον κόσμο” αναφέρει η SusanSontag⁵⁷ Την πληθώρα των φωτογραφιών από τις ανατολικές χώρες με τους αρχαίους πολιτισμούς, ιδιαίτερα από την Μέση Ανατολή την Ελλάδα και την Αίγυπτο, την οφείλουμε στην ανάγκη του ανθρώπου να εξερευνήσει νέους τόπους, να γνωρίσει διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμούς.



Εικόνα 31: Ακρόπολη, Joly de Lotbiniere, 1839⁵⁸

Με αυτό το πνεύμα, ο Ελβετός Pierre Gaspard Gustave Joly de Lotbiniere θέλησε να πραγματοποιήσει το μεγάλο ταξίδι και τον Αύγουστο του 1839 αγόρασε μία φωτογραφική μηχανή και ξεκίνησε από το Παρίσι για το μεγάλο ταξίδι και αφού πέρασε από την Μασσαλία, Λιβόρνο και από εκεί στη Κορσική, Μάλτα, Σύρο, Πειραιά εγκαταστάθηκε σε ξενοδοχείο στην

⁵⁵Καγιαδάκη Μαρία, *Οι ζωγράφοι Γεώργιος και Φίλιππος Μαργαρίτης. Τα πρώτα καλλιτεχνικά εργαστήρια στην Αθήνα του 19^{ου} αιώνα*. Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 2008

⁵⁶ Παπαϊωάννου Ηρακλής, *Η Ελληνική φωτογραφία και η φωτογραφία στην Ελλάδα*, Ανθολογία κειμένων, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 2013

⁵⁷ Sontag Susan, *Περί φωτογραφίας*, μετάφραση Παπαϊωάννου Ηρακλής, Εκδόσεις περιοδικού Φωτογράφος, Αθήνα 1993

⁵⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Pierre-Gustave_Joly_de_Lotbini%C3%A8re

Αθήνα. Στις 22 Οκτωβρίου άρχισε να φωτογραφίζει, ξεκινώντας από την Ακρόπολη. Από το σημειωματάριο του, όπου κατέγραφε με σειρά τις λήψεις που έκανε για να μπορεί να ταυτίσει τις δαγγεροτυπίες που τραβούσε, με γλαφυρό τρόπο περιγράφει τα συναισθήματά του όταν ανέβηκε στον Ιερό Βράχο: “ Είχα ήδη θαυμάσει με λεπτομέρεια τις ομορφιές της Ακρόπολης, όταν πήγα για πρώτη φορά εκεί, με τη δαγγεροτυπική μηχανή μου... σκεφτόμουν να μη χάσω ούτε λεπτό, για να εκθέσω την πλάκα μου στις ακτίνες του ήλιου. Παρ’ όλα αυτά, η σύγχυσή μου ήταν πολύ μεγάλη όταν χρειάστηκε να διαλέξω ανάμεσα σε τόσα αριστουργήματα. Έστρεψα τον σκοτεινό θάλαμο μου πότε προς το ένα σημείο και πότε στο άλλο. Η θέση του ήλιου μ’ έκανε τελικά να προτιμήσω την άποψη των Προπυλαίων, αυτή την περίφημη πύλη που τόσο επάξια μας εισάγει στα θαύματα της Ακρόπολης. Και δεν μπορώ να πω ότι δεν λυπήθηκα όταν γύρισα την πλάτη μου στον θείο Παρθενώνα και στο ναό του Ερεχθείου. Η λύπη μου όμως έσβησε γρήγορα μπροστά στη μαγική θεά που μου προσφερόταν...”. Με τα λόγια αυτά ο Joly de Lotbiniere περιγράφει στο βιβλίο *Excursions daguerriennes* τις εντυπώσεις του σχετικά με τη δαγγεροτυπία των προπυλαίων που μάλλον είναι η πρώτη φωτογραφία που τραβήχτηκε στην Ελλάδα⁵⁹.



⁵⁹Ξανθάκης Άλκης, *Ιστορία της Ελληνικής φωτογραφίας 1839 – 1970*, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα, 2008

⁶⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Pierre-Gustave_Joly_de_Lotbini%C3%A8re

Στη συνέχεια, και τα επόμενα χρόνια, αρκετοί περιηγητές φωτογράφησαν σε αρκετές περιοχές στον Ελλαδικό χώρο. Στην Αθήνα εκείνης της εποχής, φαίνεται πως αρκετοί Έλληνες ζωγράφοι, που είχαν σπουδάσει στην Ευρώπη, γνώριζαν για την φωτογραφία και ασχολήθηκαν με αυτήν, ανοίγοντας τα πρώτα φωτογραφεία στην Αθήνα αλλά και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Βιοπορίζονταν με τις φωτογραφίες πορτραίτου, αλλά και με φωτογραφίες τοπίου. *“Οι πρώτες δαγγεροτυπίες από Έλληνες φωτογράφους έγιναν τον Απρίλιο του 1847”*⁶¹.



Εικόνα 33: Η πύλη του Αδριανού, Μαργαρίτης Φίλιππος 1847⁶²

Επίσης, δίδασκαν στο σχολείο των Τεχνών -μετέπειτα Πολυτεχνείο στοιχειώδη Γραφική και Ιχνογραφία. Το 1848 φαίνεται πως το Πολυτεχνείο διαθέτει από δωρεά του υποπρόξενου της Ελλάδας στην Αυστρία, Νικόλαου Μαντζουράνη, φωτογραφική μηχανή, την οποία χειρίζεται ο φωτογράφος και καθηγητής της σχολής Φίλιππος Μαργαρίτης, ο επιστάτης της σχολής Κωνσταντίνος Αλεξιάδης και ο καθηγητής χημείας Xavier Landerer. Την ίδια χρονιά, *στους διαγωνισμούς της σχολής των Τεχνών του Πολυτεχνείου, εξέθεσε “ο Κωνσταντίνος Αλεξιάδης διαφόρους*

⁶¹ Ξανθάκης Άλκης, *Ιστορία της Ελληνικής φωτογραφίας 1839 – 1970*, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα, 2008

⁶² <http://photographyinfo.gr/blog/tag/%CF%86%CE%AF%CE%BB%CE%B9%CF%80%CF%80%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82/>

φωτογραφημένες εικονογραφίας”⁶³. “Ενώ στην Έκθεση των Ελλανοδικών δια τα Ολύμπια του 1859 αναφέρεται :....“Η φωτογραφική τέχνη, ούσα νεωτάτη εφεύρεσις, μόλις προ ολίγων ετών εισήχθη εν Ελλάδι, υπό το πρώτον του

Μακεδόνοσ Κώστα, επιστάτου του Πολυτεχνείου και μετέπειτα υπό του Φιλίππου Μαργαρίτη, ζωγράφου. Μετ’ αυτόν ήλθε Κ.Δ. Κωνσταντίνου και τελευταίον οι κ.κ. Α. Κάλφας και Μωραΐτης”⁶⁴.



Εικόνα 34: Φωτογράφοι στο κέντρο της Αθήνας, φωτογράφος Harry A. Franck, 1927⁶⁵

Γίνεται κατανοητό από τις γραπτές αναφορές ότι η φωτογραφία και η σχολή καλών τεχνών είναι σε κοινή πορεία, και σε συνδυασμό με την κυρίαρχη τάση του κλασικισμού που επικρατεί το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, οι φωτογραφικές αποτυπώσεις των αρχαιοτήτων γοητεύουν και συγκινούν. Έτσι, εμφανίζονται τα πρώτα λευκώματα, κυρίως με την αποτύπωση της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης των Αθηνών, όπως και οι πρώτες συμμετοχές σε διαγωνισμούς⁶⁶. Αντίστοιχα, στην Ευρώπη,

⁶³Ξανθάκης Άλκης, *Ιστορία της Ελληνικής φωτογραφίας 1839 – 1970*, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα, 2008

⁶⁴Ξανθάκης Άλκης, *Ιστορία της Ελληνικής φωτογραφίας 1839 – 1970*, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα, 2008

⁶⁵ [facebook.com/photo.php?fbid=487693670059272&set=pb.100064559296647.-2207520000&type=3](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=487693670059272&set=pb.100064559296647.-2207520000&type=3)

⁶⁶Ρωμούδης Κωνσταντίνος - Τσαμπίκος, 2021, *Φίλιππος Μαργαρίτης – Ο πρώτος Έλληνας*

εκτός από τους περιηγητές, που μαγεμένοι από τους πολιτισμούς της ανατολής φέρνουν καινούριες εικόνες στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, ξεκινά μία αντίστοιχη φωτογράφιση της τοπογραφίας των χωρών τους.

Οι αρχιτέκτονες, όπως και οι κυβερνήσεις, χρησιμοποιούσαν τις φωτογραφίες για την καταγραφή των μεγάλων αναπτυξιακών έργων π.χ. εγκαταστάσεις σιδηροδρομικών σταθμών, λιμάνια, κτίρια μουσείων, πολυώροφα κτίρια, είτε ως εργαλείο για εκπαιδευτικούς λόγους, είτε για την



Εικόνα 35: Ναός της Αθηνάς της Απτέρου Νίκης, Μαργαρίτης Φίλιππος⁶⁷

ιστορική τεκμηρίωση. Από τους πρώτους φωτογράφους αρχιτεκτονικής φωτογραφίας θεωρείται ο Charles Negre⁶⁸, ο οποίος το 1850 φωτογράφησε στην περιοχή της νότιας Γαλλίας, Μιντί, τα κτίρια σε όλο τους το εύρος, καθώς τα λιμάνια και τα τοπία.

φωτογράφος, σπουδαίοι φωτογράφοι, τελευταία επίσκεψη 6/8/2023
<https://theobscura.gr/history/spoudaioi-fotografoi/filippos-margaritis/>

⁶⁷ Φίλιππος Μαργαρίτης – Ο πρώτος Έλληνας φωτογράφος <https://boro.gr/3597/filippos-margaritis-o-protos-ellinas-fotografos>

⁶⁸ en.wikipedia.org/wiki/Charles_Nègre

Επίσης, ένας άλλος Γάλλος φωτογράφος, ο Jean Eugene Auguste Atget⁶⁹, φωτογράφησε το 1890 τις γειτονιές του Παρισιού πριν από την αναδιοργάνωσή του και οι εικόνες του αποτελούν τεκμήριο για την εικόνα του Παρισιού πριν την ανακατασκευή του. Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, οι



Εικόνα 36: Σταυροδρόμι στο Παρίσι, Atget Eugene⁷⁰

φωτογραφίες έχουν πάψει να είναι απλή καταγραφή και οι φωτογράφοι όπως ο Frederick H. Evans, ο Alfred Stieglitz ή ο προαναφερθής Eugene Atget ασχολούνται με την αρχιτεκτονική φωτογραφία, με ένα ιδιαίτερο προσωπικό στιλ και θέτουν τη βάση στην καλλιτεχνική έκφραση της φωτογραφίας.

⁶⁹ www.moma.org/artists/229

⁷⁰ <https://www.photologio.gr/megaloi-fotografoi/eugene-atget/>



Εικόνα 37: La porte des châtaignes, Arles (Le Midi de la France), Negre Charles, 1852⁷¹

⁷¹ <https://oeildelaphotographie.com/en/charles-negre-the-visionary-mediterranean-by-michel-c-resp-dv/>

Κεφάλαιο 4

4.1 Αρχιτεκτονική φωτογραφική σύνθεση



Εικόνα 38: Προοπτικό της πρόσοψης του Αβερλώφειου, Πούλου Μαρία

Η πρόθεση της αρχιτεκτονικής είναι η κατασκευή κτιρίων που έχουν την ασφάλεια του σχεδιασμού, της αρμονίας και της συνθετικής αρτιότητας. Κάθε οικοδόμημα φέρει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του και η λήψη μίας καλής φωτογραφίας δεν είναι απλώς μία αρχιτεκτονική επισκόπηση με το πρόσχημα της αποτύπωσης. Θα πρέπει η τέχνη και η αισθητική να συναντιέται με τον χαρακτήρα του κτιρίου. Άλλωστε, η αρχιτεκτονική φωτογραφία, είτε λόγω της ευνοϊκής συγκυρίας της ακινησίας του τοπίου, είτε λόγω της έλξης που ασκούσε η τοπογραφία, πριν αναδειχτεί σε καλλιτεχνική φωτογραφία, προϋπήρχε ως είδος.

Το περιεχόμενο του κάδρου, οργανωμένο και ισορροπημένο με δομημένα τα συνθετικά στοιχεία, δίνει ολοκληρωμένη την τελική εικόνα⁷². Η σύνθεση του κάδρου εμπεριέχει όλα εκείνα τα στοιχεία του χώρου και των υλικών που θα οδηγήσουν την σκέψη στην κατανόηση του σχεδιασμού και στην ουσία του φωτογραφιζόμενου. Το φως, η σκιά, η υφή, τα γεωμετρικά σχέδια, η μορφή των αρχιτεκτονικών στοιχείων: όλα καθορίζουν το φωτογραφικό αποτέλεσμα⁷³. Η Αρχιτεκτονική φωτογραφική σύνθεση είναι ένα σύνολο με διακριτές σταθερές. *“Οι αρχιτεκτονικές φωτογραφίες τονίζουν το ωραίο, το αισιόδοξο, το ύφος, το στυλ της ανθρώπινης δύναμης και δυναμικής. Την δημιουργία έργου και την εξέλιξη”*⁷⁴.



Εικόνα 39: 1^{ος} όροφος, Αβερλώφειο, Πούλου Μαρία

⁷²Κατερτζιάδης Παναγιώτης, *Βασικά μαθήματα φωτογραφίας*, Εκδόσεις περιοδικού φωτογράφος, Αθήνα 2015

⁷³Σκοπετέας Ιωάννης, *Κάμερα, φως και εικόνα στην ψηφιακή οπτικοακουστική καταγραφή*, Εκδόσεις Ίων, Αθήνα 2016

⁷⁴Μακρής Βασίλης, *Εισαγωγή στην αρχιτεκτονική φωτογραφία*, Έκδοση Ακαδημία Δημιουργικής Φωτογραφίας Leica, Αθήνα, 2021

Κατά την εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας, επισκέφθηκα αρκετές φορές το χώρο του Πολυτεχνείου, σε διαφορετικές ώρες και ημέρες, προκειμένου να ανακαλύψω τις ατμοσφαιρικές αποχρώσεις που θα με οδηγούσαν σε μία ενδιαφέρουσα φωτογράφιση, και ύστερα από τις διαδικαστικές συνεννοήσεις της γραμματείας των σχολών φωτογραφίας και αρχιτεκτονικής, μπόρεσα να εισέλθω στο εσωτερικό του κτιρίου με την φωτογραφική μηχανή. Η ομορφιά του κτιρίου, η συμμετρία, οι λεπτομέρειες, η γεωμετρία, οι γραμμές, τα παιχνίδια του φωτός και της σκιάς μού ασκούν τεράστια γοητεία. Το Αβερώφειο κτίριο έχει μνημειακό χαρακτήρα και συμπυκνώνει θαυμάσια οπτικές λεπτομέρειες και μνήμες.



Εικόνα 40: Όψη από την οδό Στουρνάρη, Πούλου Μαρία

Περπάτησα περιμετρικά του κτιρίου και το παρατηρούσα αλλάζοντας άξονες και οπτικές γωνίες, μπήκα στους εσωτερικούς χώρους το βλέμμα μου εγκλωβιζόταν στις υπαινικτικές λεπτομέρειες και στην απλωσιά των

ημιυπαίθριων χώρων. Το κτίριο φανεωνόταν μπροστά μου μεγαλόπρεπα ακίνητο. Ενστικτωδώς, για να το θαυμάσω και να το περιεργαστώ καλύτερα, μετακινούμαι προς τα πίσω, ώστε η ματιά μου να το αγκαλιάσει, αν γίνεται, ολόκληρο. Περιηγήθηκα αρκετά και προσπαθούσα να ξαναδώ και να ξαναανακαλύψω το κτίριο με μια άλλη φωτογραφική ματιά. Ο χώρος και ο χρόνος συνδέονται με την μνήμη μου και η πρώτη γραμμική εικόνα των δύο διαστάσεων παίρνει βάθος γίνεται κέλυφος να μπει το σώμα μου. Το ακίνητο κτίριο και το κινούμενο σώμα ως δράση - αντίδραση δίνει παλμό ένταση και αισθητική απόλαυση⁷⁵. Μελέτησα προσεκτικά την ιστορία του Πολυτεχνείου και μετά ξεκίνησα την φωτογράφιση του κτιρίου. Η ιστορική γνώση με βοηθούσε να δω το κτίριο με ένα διαφορετικό τρόπο.



Εικόνα 41: Τμήμα της ανατολικής όψης του Αβερώφειου, Πούλου Μαρία

Οι φωτογραφίες που ελάμβανα δεν ήταν μόνο η αποτύπωση του οικοδομήματος ως εικόνα, νομίζω πως κατανοούσα ευκολότερα την πρόθεση του σχεδιαστικού ονείρου του κατασκευαστή. Ο στόχος μου ήταν να παρουσιάσω το Αβερώφειο κτίριο ως ζωντανό οργανισμό. Στις γενικές

⁷⁵WellsLiz, *Εισαγωγή στη φωτογραφία*, μετάφραση Πετσίνη Πηνελόπη, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα, 2007

λήψεις ήθελα να αποδώσω την προοπτική και το γενικό σχεδιασμό του κτιρίου, ενώ με τις κοντινές λήψεις να αναδείξω την ομορφιά των λεπτομερειών του. Θέλησα να αναδείξω τις συνθετικές αρετές του κτιρίου τις οποίες άλλωστε θαύμασε και ο μεγάλος αρχιτέκτονας LeCorbusier όταν επισκέφθηκε την Αθήνα το 1911⁷⁶. Θα έλεγα, λοιπόν, ότι πριν την φωτογράφιση μελέτησα και οργάνωσα την εργασία μου και αισθανόμουν ότι ήθελα να αποφύγω το απρόβλεπτο και τον αυτοσχεδιασμό. Επίσης, είχα ενημερώσει τον φύλακα του κτιρίου για τη παρουσία μου στο χώρο σε ώρα που δεν κυκλοφορούσε κανένας άνθρωπος και για την δική μου ασφάλεια. Το να βρίσκομαι στο κέντρο της Αθήνας και στο συγκεκριμένο σημείο σε ώρες που δεν κυκλοφορούν άνθρωποι ήταν αρκετά τρομακτικό.



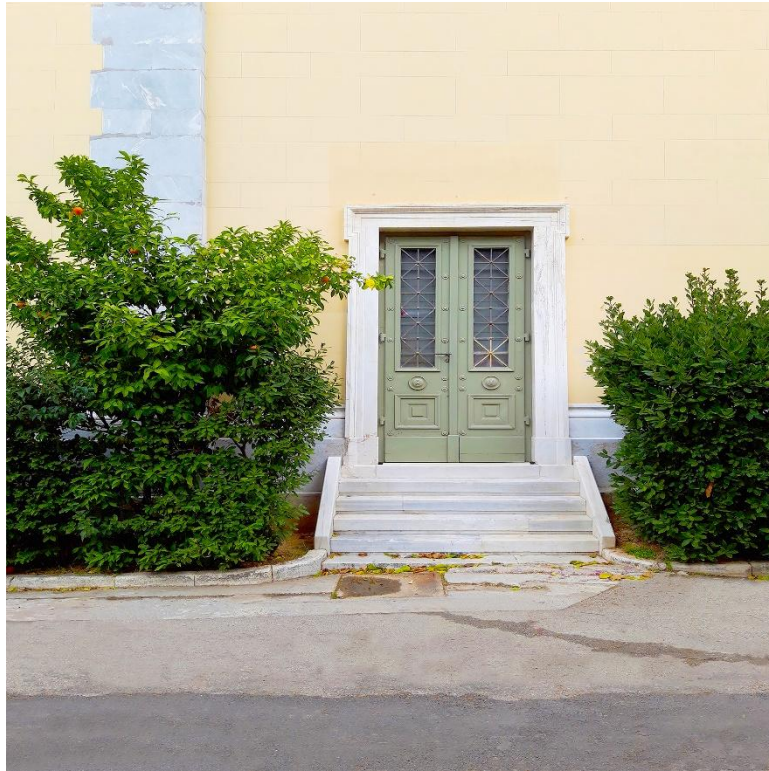
Εικόνα 42: Τμήμα της δυτικής όψης του Αβερώφειου, Πούλου Μαρία

⁷⁶ <https://www.archisearch.gr/calendar-of-events/o-le-corbusier-stin-athina-matia-poy-vlepoyn-t-in-akropoli-ekato-hronia-apo-to-taxidi-tis-anatolis-toy-le-corbusier-moyseio-mpenaki-21-22-okt-onvrioy-2011/>

4.2 Φωτογραφική μηχανή, κάδρο, κλίμακα, φωτισμός

Επέλεξα για την λήψη των φωτογραφιών τις πρωινές ώρες 6π.μ. με 7.30π.μ. για δύο προφανείς λόγους: πρώτον, γιατί εκείνη την ώρα δεν υπήρχε κίνηση ανθρώπων και αυτοκινήτων και ήταν πιο εύκολο το στήσιμο της μηχανής και υπήρχε ησυχία. Και δεύτερον, το απαλό φυσικό φως εκείνης της ώρας αναδείκνυε το φωτογραφιζόμενο κτίριο. Μάλιστα, κάποιες ημέρες της φωτογράφισης υπήρχε αραιή συννεφιά και κάποιες άλλες ημέρες ο καιρός ήταν βροχερός. Η βροχή ήταν ένα απρόοπτο θετικό και αρνητικό μαζί. Δεν μπορούσα να στήσω το τρίποδο στους εξωτερικούς χώρους και περιορίστηκα στις λήψεις στο εσωτερικό του κτιρίου και τα εσωτερικά κοντινά πλάνα. Στα θετικά αυτών των καιρικών συνθηκών είναι πως έδιναν ένα διάχυτο φως, που αναδείκνυε τη γεωμετρία αλλά και την αισθητική του κτιρίου, όπως επίσης η φωτοσκίαση αναδείκνυε τα φυσικά χρώματα, ιδιαίτερα στις λεπτομέρειες των κιονόκρανων και των φατνωμάτων της οροφής, όπως και στα επιπρόσθετα εξωτερικά αρχιτεκτονικά στοιχεία των ανοιγμάτων του κτιρίου.

Για την λήψη των φωτογραφιών χρησιμοποίησα τον εξοπλισμό που είχα καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών στη σχολή, δηλαδή μία ψηφιακή μηχανή DSRL CANON EOS 1200D με φακό EF-S 18- 55mm f3.5-5.6 II, αισθητήρα 18 Megapixel, μέγεθος οθόνης 3" και τεχνολογία αισθητήρα CMOS. Έκανα αυτή την επιλογή γιατί γνωρίζω πολύ καλά την λειτουργία της μηχανής, έχει σχετικά καλή ανάλυση, εργονομικό σχεδιασμό και χαμηλό βάρος που με διευκόλυνε στην μεταφορά. Επίσης, η ανάλυση των φωτογραφιών είναι πολύ καλή και η αποθήκευση σε RAW και JPEG αρχεία διευκόλυνε την αποθήκευση και επεξεργασία των εικόνων.



Εικόνα 43: Είσοδος από την οδό Στουρνάρη, Πούλου Μαρία

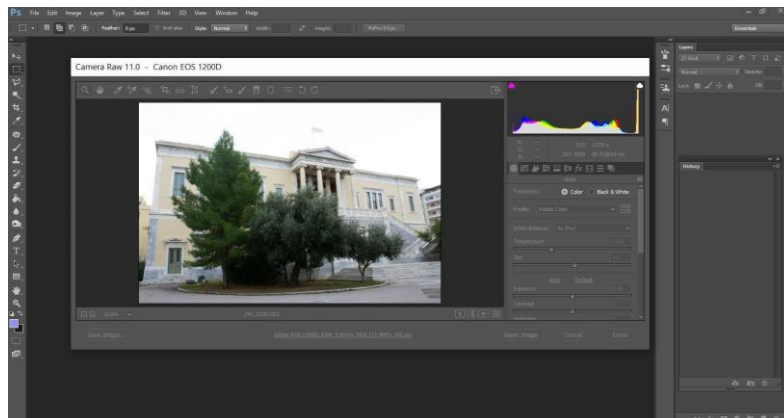
Σίγουρα, μία ψηφιακή φωτογραφική μηχανή full frame με ευρυγώνιο φακό θα ήταν καλύτερη λύση για την φωτογράφιση και ιδανικά ένας αρχιτεκτονικός φακός (TS Lens) που επιτρέπει πρωτογενώς την διόρθωση της προοπτικής παραμόρφωσης (Shift) όπως επιτρέπει να έχεις και τον έλεγχο στο βάθος πεδίου (Tilt). Ο φακός αυτός είναι ευρυγώνιος με εστιακή απόσταση 17mm έως 35mm είναι κατασκευασμένος έτσι ώστε με κίνηση (Shift) μετατόπισης του οπτικού άξονα ή (Tilt) της κλίσης του, μπορεί να συμπεριλάβει μέσα στο κάδρο όλο το κτίριο και να ελέγχει την προοπτική για ένα άριστο φωτογραφικό αποτέλεσμα⁷⁷.

Στην περίπτωσή μου, τα όποια προβλήματα παρουσιάστηκαν σχετικά με αυτά τα ζητήματα, λύθηκαν αργότερα κατά την επεξεργασία των εικόνων στο πρόγραμμα Photoshop της Adobe. Κυρίως χρησιμοποίησα από το menu Edit την ένδειξη transform και τα εργαλεία perspective (προοπτική) scale (κλίμακα) και skew (λόξεμα), αφού πρώτα είχα ενεργοποιήσει τους

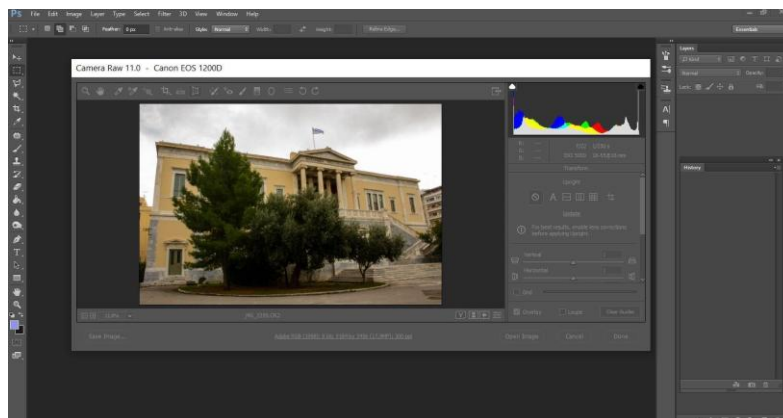
⁷⁷ Αθανασόπουλος Γιάγκος Ειδικές εφαρμογές II- Αρχιτεκτονική φωτογραφία, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, ΠΑΔΑ, Τμήμα φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών

χάρακες (rules). Επίσης, για τις χρωματικές διορθώσεις χρησιμοποίησα από το menu Image την ένδειξη adjustments και τα εργαλεία levels command και color balance command.

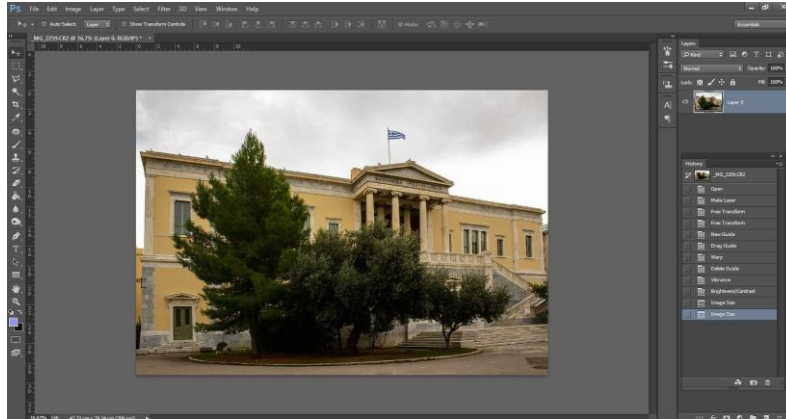
Για τη λήψη των φωτογραφιών, δεν χρησιμοποίησα πολωτικά φίλτρα, γιατί δεν είχε ηλιοφάνεια. Είχα μαζί μου το τρίποδο και την φωτογραφική τσάντα. Η χρησιμότητα του τριπόδου ήταν καθοριστική για τις λήψεις. Είχα την ευκαιρία να στήνω το τρίποδο και να παρατηρώ για αρκετή ώρα το κάδρο μου, να μετακινούμαι σε μικρές αποστάσεις και να ψάχνω την καλύτερη γωνία λήψης, μεταφέροντάς το στο επιθυμητό σημείο.



Εικόνα 44: Χωρίς επεξεργασία



Εικόνα 45: Με επεξεργασία στο πρόγραμμα Camera Raw



Εικόνα 46: Τελική επεξεργασία

Η στενότητα του αύλειου χώρου δυσκόλευε τις πανοραμικές λήψεις, γεγονός που αντιμετώπισα στήνοντας τη φωτογραφική μηχανή πίσω και βορειοδυτικά σε αρκετή απόσταση, ώστε μέσα στο κάδρο να περιλαμβάνονται και οι δύο όροφοι, αλλά και η προοπτική της ροτόντας. Γύρω από το Αβερώφειο βρίσκονται τα δύο νεότερα πολυώροφα κτίρια Τοσίτσα και Μπουμπουλίνας,



Εικόνα 47: Πρόσψη κτιριακού συγκροτήματος Πολυτεχνείου, Πούλου Μαρία



Εικόνα 48: Εξώστης λεπτομέρεια, Πούλου Μαρία

που περιβάλλονται από ψηλά δένδρα και σε συνδυασμό με τις κολώνες και τα καλώδια του ηλεκτρισμού, καθίστατο αδύνατο να εμπεριέχεται στο κάδρο ολόκληρο το κτίριο καθαρό. Στη μετωπική εξωτερική λήψη του κτιρίου, επίσης, συνάντησα δυσκολία, λόγω των δέντρων και έστησα την φωτογραφική μηχανή νοτιοδυτικά για ένα καλύτερο αποτέλεσμα. Επιπλέον, αυτές οι δυσκολίες με έστρεψαν προς τις εσωτερικές λήψεις, το επαναλαμβανόμενο μοτίβο των κιόνων και των φατνωμάτων, τις αφαιρετικές συνθέσεις των λεπτομερειών και στα καθαρά περιγράμματα.

Βέβαια, η ύπαρξη του τριπόδου δημιούργησε τη σιγουριά της σταθερότητας της απόλυτης ευθυγράμμισης με τον ορίζοντα, ενώ με τη χρήση του πλέγματος (gridline) ένιωθα την ασφάλεια ότι επικεντρώνομαι στο καδράρισμα και την εστίαση του θέματος⁷⁸. Στόχος ήταν να εξαντλήσω τις γωνίες λήψης ώστε να αποδώσω την μεγαλοπρέπεια του κτιρίου. Για τις λήψεις των εικόνων ρύθμισα την φωτογραφική μηχανή στην αυτόματη (auto) λειτουργία σε ό,τι αφορούσε την φωτομέτρηση (σε θέση συνολική αποτίμηση), την εστίαση και την ισορροπία λευκού (white balance).

⁷⁸HedgcoeJohn Το βιβλίο του φωτογράφου, μετάφραση Ρουμελιώτης Μάνος, Εκδόσεις Μωρεσόπουλος, Αθήνα, 2011



Εικόνα 49: Πλάγια είσοδος στην πρόσοψη του Αβερώφειου, Πούλου Μαρία

Το δυναμικό εύρος (High dynamic range)⁷⁹ των φωτογραφιών, όπου αυτό χρειαζόταν, έγινε αυτόματα από την ανάλογη ρύθμιση στη μηχανή και τη χρήση τριπόδου.

Σε αρκετές φωτογραφίες επέλεξα το τετράγωνο κάδρο, αναλογία 1:1, γιατί οι αρχιτεκτονικές απεικονίσεις αποκτούν στατικότητα και αναδεικνύεται η στιβαρότητα της σύνθεσης. Το τετράγωνο κάδρο, επίσης, προσφέρει το πλεονέκτημα της απόλυτης συμμετρίας των πλευρών και ακολουθεί τις ποιότητες της ρυθμολογίας και της γεωμετρίας του κτιρίου. Ακόμη, αυτός ο τύπος κάδρου με την ισορροπία, την απλότητα και την αυστηρή λιτότητα που τον χαρακτηρίζουν αναδεικνύει τις γραμμές και το κυρίως θέμα. Θέτει αυστηρά όρια και λειτουργεί ως κορνίζα, χωρίς σημείο διαφυγής από το θέμα, περιφέροντας το βλέμμα περιμετρικά του πλαισίου του πλαισίου και

⁷⁹Καλδής Παναγιώτης – Γκιτάκου Κωνσταντίνα *Η φωτογραφική μηχανή*, Εκδόσεις του περιοδικού Φωτογράφος, Αθήνα 2013

αποκόπτοντάς το από τον περιβάλλοντα χώρο⁸⁰. Στο τετράγωνο κάδρο υπάρχει πιο έντονο το στοιχείο της ακινησίας στο χώρο και στο χρόνο. Επιθυμούσα, κατά την ανάγνωση της εικόνας, το βλέμμα του θεατή να εγκλωβίζεται στην φωτογραφία και τα ισχυρά σημεία της ώστε να μην αφήνονται περιθώρια παρερμηνείας.



Εικόνα 50: Είσοδος στον χώρο των λουτρών των φοιτητών, Πούλου Μαρία

⁸⁰Σχίζας Τάσος, *Η τεχνική της αναλογικής και της ψηφιακής φωτογραφίας*, Εκδόσεις Είδωλο Φωτογραφικό, Θεσσαλονίκη, 2014

Συμπεράσματα

Η αρχιτεκτονική φωτογραφία είναι η τέχνη της αποστασιοποίησης από την πρόθεση του δημιουργού, είναι η ανάδειξη του κτιρίου ως αυθύπαρκτου ενιαίου συνόλου που έχει ομορφιά και αξία. Η έννοια της ανάγνωσης του κτιρίου ως αρχιτεκτονικό μνημείο συμπορεύεται με τη λογική της αφήγησης της φωτογραφίας, δηλαδή η περιγραφή της αρχιτεκτονικής δομής του κτιρίου αποτυπώνεται δια μέσου της εκτυπωμένης φωτογραφίας.

Στο ερώτημα, ποιος ήταν ο τρόπος που δημιουργήθηκαν οι εικόνες νοηματικά, αισθητικά και τεχνικά, η απάντηση βρίσκεται στη διερεύνηση της σχέσης κτιρίου-ιστορίας-πραγματικότητας. Στο ερώτημα αν: *“η αυτοτέλεια και το αυθεντικό ύφος του νεοκλασικού ρυθμού”*⁸¹ θα έδινε συγκινητικές εκφραστικές φωτογραφικές λήψεις, η απάντηση είναι θετική. Το Αβερώφειο κτίριο είναι ένας δομημένος χώρος με αισθητικό ενδιαφέρον, ένα μεγαλόπρεπο κτίριο που συμπυκνώνει θαυμάσια οπτικές λεπτομέρειες. Τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της μνημειώδους μεγαλοπρέπειας του εισχώρησαν στο κάδρο και το αισθητικό αποτέλεσμα αφορούσε και τη δομή του κτιρίου και την ίδια τη φωτογραφία. Οι εικόνες δεν είναι δυσνόητες, έχουν ένταση και δυναμισμό και ακολουθούν τη γεωμετρία του κτιρίου, οι εικονογραφημένες νύξεις των λεπτομερειών περιγράφουν την λαμπρότητα της κατασκευής ενώ η υφή των επιμέρους στοιχείων όπως οι κολώνες, οι κλίμακες, οι τοίχοι, τα γείσα και τα αετώματα αναδεικνύονται με την φωτοσκίαση. Οι λήψεις δεν είναι τυχαίες, ακολουθούν την πορεία του φωτός και στοχεύουν στην ενεργοποίηση του συναισθήματος. Επίσης, οι ρυθμολογικές και μορφολογικές λεπτομέρειες μαγνητίζουν το βλέμμα και αποδίδουν τον χαρακτήρα του κτιρίου.

Η αρχιτεκτονική φωτογραφία είναι μία συνειδητή επιλογή, με καθολική εφαρμογή και αποδοχή και αυτό γιατί: *“η φωτογραφία είναι από την φύση*

⁸¹ Μπίρης Μάνος, *Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική 1875 – 1925*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2002

⁸² Sontag Susan, *Περί φωτογραφίας*, μετάφραση Παπαϊωάννου Ηρακλής, Εκδόσεις περιοδικού Φωτογράφος, Αθήνα, 1993

της ένας πολύμορφος τρόπος όρασης⁸². Η απεικόνιση του Αβερώφειου μνημείου, ενός κτιρίου μεγάλης κλίμακας, προσέδωσε τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του εικονιζόμενου. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά του κτιρίου, με τη στιβαρότητα του και την πολυπλοκότητα του, συνεχίζει να υπάρχει σαν ζωντανός οργανισμός, σχεδόν για δύο αιώνες. Οι φωτογραφίες, λοιπόν, μπορεί να έχουν πολλές αναγνώσεις είτε νοηματικές είτε αισθητικές.

Το Πολυτεχνείο εντάσσεται στον κοινωνικό ιστό και την ιστορία της πόλης, το εκπαιδευτικό και πολιτιστικό γίνεσθαι. Ενώ οι αιώνες περνούν, το κτίριο συμπορεύεται με τις ανάγκες και τις προσδοκίες της εκάστοτε περιόδου. Το κτίριο αποτελεί πλέον ένα προστατευμένο μνημείο και οι φωτογραφίες μεταφέρουν την εμπειρία της μνήμης αλλά είναι αισθητικά ευχάριστες. Οι ιστορικές επιστρώσεις αποδίδονται νοηματικά στις εικόνες.

“Η ιστορία και η καθημερινή ζωή εξακολουθούν να συνυπάρχουν στον ίδιο χώρο, συνεχίζοντας τις λειτουργίες που ο χρόνος καθιέρωσε και ο χώρος δέχτηκε, παίρνοντας τη μορφή που οι λειτουργίες επέβαλαν. Η διατήρηση αυτής της σχέσης δίνει το νόημα της ύπαρξης του χώρου και των στοιχείων που τον μορφοποιούν και μας αποκαλύπτει τη διαδικασία που οδήγησε στη συγκεκριμένη μορφή”⁸².

Σήμερα, η Αθήνα και ιδιαίτερα το κέντρο της πόλης, είναι σημείο συνάντησης, διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων με διαφορετικές κουλτούρες και αισθητική. Το Πολυτεχνείο είναι για όλους τους πολίτες σημείο αναφοράς, σημείο έκφρασης, σημείο αναπροσαρμογής. Οφείλουμε, λοιπόν, να το θαυμάζουμε να το προστατεύουμε να το αποτυπώνουμε. Γιατί το Πολυτεχνείο, μέσα σ’ ένα ιστορικό πλαίσιο που μεταβάλλεται, εικονοποιείται και ερμηνεύεται με την φωτογραφική αποτύπωση.

⁸²Ζήβας Διονύσης, *Τα μνημεία και η πόλη*, Εκδόσεις LIBRO, Αθήνα, 1997

Βιβλιογραφία

Φιλιππίδης Δημήτριος, *Η ζωή και το έργο του αρχιτέκτονα Λύσανδρου Καυταντζόγλου (1811-1885)*, Έκδοση ΕΤΒΑ Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα, Αθήνα, 1995

Μπίρης Κώστας, *Ιστορία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου 1836 – 1916*, ΕΜΠ, Αθήνα, 1957

Γιακουμακάτος Ανδρέας, *Ιστορία της Ελληνικής Αρχιτεκτονικής 20ος αιώνας*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2009

Μπίρης Μάνος, *Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική 1875–1925*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 2002

Μπίρης Μάνος – Καρδαμίτση Αδάμη Μάρω, *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 2001

Ηλιού Μαρία, *Η Αθήνα από την ανατολή στη δύση 1821 – 1896*, Εκδόσεις Μίνωα, Αθήνα, 2021

Δερτιλής Γεώργιος, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα, 2009

Βατόπουλος Νίκος, *Περπατώντας στη Αθήνα*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2018

Λάββας Γιώργος, *19ος - 20ος αιώνας σύντομη ιστορίας της αρχιτεκτονικής*, Εκδόσεις UNIVERSITY STUDIO PRESS, Αθήνα 1996

Ζήβας Διονύσης, *Τα μνημεία και η πόλη*, Εκδόσεις LIBRO, Αθήνα, 1997

Αντωνοπούλου – Ψιλοπούλου Δανάη, *Τα κορίτσια του Πολυτεχνείου*,

Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2008

Φατούρος Δημήτριος, *Ένα συντακτικό της Αρχιτεκτονικής Σύνθεσης*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2006

Σιδέρης Νίκος, *Αρχιτεκτονική και Ψυχανάλυση: φαντασίωση και κατασκευή*, Εκδόσεις FUTURA, Αθήνα 2006

Μιχελής Παναγιώτης, *Η Αρχιτεκτονική ως τέχνη*, Εκδότης Ίδρυμα Μιχελή, Αθήνα 2008

Jeffrey Ian, *Φωτογραφία συνοπτική ιστορία*, μετάφραση Παπαϊωάννου Ηρακλής, Εκδόσεις περιοδικού Φωτογράφος, Αθήνα 1997

Καγιαδάκη Μαρία, *Οι ζωγράφοι Γεώργιος και Φίλιππος Μαργαρίτης. Τα πρώτα καλλιτεχνικά εργαστήρια στην Αθήνα του 19ου αιώνα*. Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 2008

Sontag Susan, *Περί φωτογραφίας*, μετάφραση Παπαϊωάννου Ηρακλής, Εκδόσεις περιοδικού Φωτογράφος, Αθήνα 1993

Freund Gisele, *Φωτογραφία και κοινωνία*, μετάφραση Μαυροειδή Εύα, Εκδόσεις περιοδικού Φωτογράφος, Αθήνα 1996

Ξανθάκης Άλκης, *Ιστορία της Ελληνικής φωτογραφίας 1839 – 1970*, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα 2008

Wells Liz, *Εισαγωγή στη φωτογραφία*, μετάφραση Πετσίνη Πηνελόπη, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 2007

Παπαϊωάννου Ηρακλής, *Η Ελληνική φωτογραφία και η φωτογραφία στην Ελλάδα*, Ανθολογία κειμένων, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2013

Σχίζας Τάσος, *Η τεχνική της αναλογικής και της ψηφιακής*

φωτογραφίας, Εκδόσεις Είδωλο Φωτογραφικό, Θεσσαλονίκη 2014

Μακρής Βασίλης, *Εισαγωγή στην αρχιτεκτονική φωτογραφία*, Έκδοση Ακαδημία Δημιουργικής Φωτογραφίας Leica, Αθήνα 2021

Θεοδοσοπούλου Ισμήνη, *Αρχιτεκτονική φωτογραφία στην Ελλάδα*, Ερευνητική εργασία Πανεπιστήμιο Πατρών, τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πάτρα 2014

Αθανασόπουλος Γιάγκος, *Ειδικές εφαρμογές II - Αρχιτεκτονική φωτογραφία*, πανεπιστημιακές σημειώσεις, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής τμήμα Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών τεχνών

Hedgcoe John *Το βιβλίο του φωτογράφου*, μετάφραση Ρουμελιώτης Μάνος, Εκδόσεις Μωρεσόπουλος, Αθήνα 2011

Κατερτζιάδης Παναγιώτης, *Βασικά μαθήματα φωτογραφίας*, Εκδόσεις περιοδικού φωτογράφος, Αθήνα 2015

Σκοπετέας Ιωάννης, *Κάμερα, φως και εικόνα στην ψηφιακή οπτικοακουστική καταγραφή*. Εκδόσεις Ίων, Αθήνα 2016

Καλδής Παναγιώτης – Γκιτάκου Κωνσταντίνα *Η φωτογραφική μηχανή*, Εκδόσεις του περιοδικού Φωτογράφος, Αθήνα 2013

170 ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Α' ΤΟΜΟΣ Επιστημονική Επιμέλεια Μ. Ασημακόπουλος, Γ. Καλογήρου, Ν. Μπελαβίλας, Θ. Π. Τάσιος. Αθήνα, 2012

Βόγλη Κ. Ελπίδα, 2022, *Οι χρόνοι της ζωγραφικής και οι εικόνες του 19ου αιώνα*, τελευταία επίσκεψη 28/8/2023

<https://booksjournal.gr/paremvaseis/3728-oi-xronoi-tis-zografikiskai-oi-eikones-tou-19ou-aiona>

ΝτάρδηςΧρήστος, 2019*Αρχιτεκτονικήφωτογραφία:Βασικές τεχνικές σύνθεσης,φωτογραφία,* τελευταία επίσκεψη7/7/2023

<https://www.maxmag.gr/fotografia/architektoniki-fotografia-vasikestechnikes-synthesis/>

Αντωνίου Γιάννης. *Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο στο Μεσοπόλεμο και την περίοδο της Κατοχής*. Ομιλία στο συνέδριο του Ιστορικού Αρχείου του Πανεπιστημίου Αθηνών, «Πανεπιστήμιο και μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Ιστορικές προσεγγίσεις», Αθήνα, 7-8 Ιουνίου2007, τελευταία επίσκεψη 24/8/2023

http://www.archive.uoa.gr/fileadmin/archive.uoa.gr/uploads/IA.EKP_A_conf_June2007_ANTONIOU.pdf

Παπαδόπουλος Τάσος, 2017, *Το άλλο Πολυτεχνείο*, Η εφημερίδα των συντακτών, 3/12/2017, τελευταία επίσκεψη 24/8/2023

https://www.efsyn.gr/arheio/fantasma-tis-istorias/132433_allo-polytehneio

ΚουμανταροπούλουΜαρία – ΜιχαηλίδηςΜάριος,*Διατηρητέα νεοκλασικά στην Αθήνα,Αθήνα19ος αιώνας,Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών,* τελευταίαεπίσκεψη 3/7/2023

https://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_12.aspx

ΤαξίδηςΧρήστος,2021,*Αρχιτεκτονικήφωτογραφία,*τελευταία επίσκεψη 6/8/2023

<https://theobscura.gr/tutorials/symvoules-fotografisis/arxitektoniki-fotografia/>

Ρωμούδης Κωνσταντίνος - Τσαμπίκος, 2021, *Φίλιππος Μαργαρίτης – Ο πρώτος Έλληνας φωτογράφος,σπουδαίοι φωτογράφοι,* τελευταία επίσκεψη 6/8/2023

<https://theobscura.gr/history/spoudaioi-fotografoi/filippos-margaritis/>

www.youtube.com/watch?v=92wlfyQd2Po ΓΙΑΝΝΗΣ ΞΕΝΑΚΗΣ |

ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ | ΕΡΤ | 1987

el.wikipedia.org/wiki/Λύσανδρος_Καυταντζόγλου
el.wikipedia.org/wiki/Νικόλαος_Στουρνάρας
gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84477512/f1.item.r=Recueil%20Vues
%20d'Athènes el.wikipedia.org/wiki/Εθνικό_Μετσόβιο_Πολυτεχνείο
<https://www.tanea.gr/2017/11/17/greece/to-agnwsto-polytexneiotoy-1944/>
<http://www.mixanitouxronou.gr/aristotelis-sarrikostas-ofotoreporter-tis-isvolis-tou-tank-sto-politechnio/>
<https://www.maxmag.gr/fotografia/niepce-i-proti-fotografia-tis-istorias/>
<https://gr.pinterest.com/pin/22518066866562041/>
https://en.wikipedia.org/wiki/Pierre-Gustave_Joly_de_Lotbini%C3%A8re
<http://photographyinfo.gr/blog/tag/%CF%86%CE%AF%CE%BB%CE%B9%CF%80%CF%80%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82/>
Φίλιππος Μαργαρίτης – Ο πρώτος Έλληνας φωτογράφος
<https://boro.gr/3597/filippos-margaritis-o-protos-el-linas-fotografos>
en.wikipedia.org/wiki/Charles_Nègre www.moma.org/artists/229
<https://www.archisearch.gr/calendar-of-events/o-le-corbusier-stin-athi-na-matia-poy-vlepoy-n-tin-akropoli-ekato-hronia-apo-to-taxidi-tis-anatolis-toy-le-corb-usier-moyseio-mpenaki-21-22-oktovrioy-2011>
<https://www.photologio.gr/megaloi-fotografoi/eugene-atget/>
<https://loeildelaphotographie.com/en/charles-negre-the-visionary-mediterranean-by-michel-crep-dv/>

Παράρτημα: Φωτογραφίες Πούλου Μαρία









